

МОБИЛНОСТ У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ

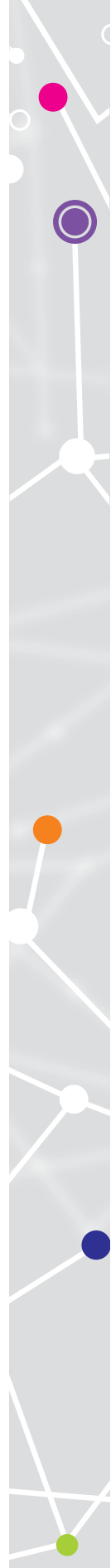
ВОДИЧ ЗА ВИСОКОШКОЛСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ

МОБИЛНОСТ У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ

**ВОДИЧ ЗА ВИСОКОШКОЛСКЕ
ИНСТИТУЦИЈЕ**

Београд, 2015.

Издавач:

Фондација Темпус
Ресавска 29,
11000 Београд, Република Србија
Тел/факс: 011/33 42 430, 33 42 432
neo_serbia@erasmusplus.rs
office@tempus.ac.rs
www.erasmusplus.rs

Аутори текстова:

Проф. др Синиша Ђурашевић, Ивана Вујков,
Марија Филиповић Ожеговић, Марко Банковић,
Бојан Станојловић, Ирена Жувела, Јелена Драгаш,
Милена Шкаљац

Захваљујемо се на сарадњи:

Универзитету у Београду, Универзитету у Новом Саду,
Универзитету у Нишу и Универзитету у Крагујевцу

Лектура:

Ирена Поповић

Дизајн и припрема за штампу:

Јелена Бугариновић

Тираж: 1000 примерака

Штампа: Арак д.о.о.
Београд, 2015. године

Садржај

Увод.....	5
Зашто мобилност? Коришћење мобилности као инструмента за унапређење високог образовања	7
Мобилност запослених на високошколским установама	10
Праћење мобилности	11
Мобилност и европска пракса.....	12
Информациони пакет и каталог курсева.....	13
Формулар за пријављивање	14
Споразум о учењу	20
Додатак дипломи.....	33
Мобилност и домаћа пракса	39
Дефинисање ЕСПБ координатора	39
Усаглашавање система оцењивања	40
Дефинисање начина признавања студентске мобилности.....	43
Дефинисање прозора мобилности.....	44
Реализација академске мобилности у додатку дипломи.....	46
Екстракурикуларно „признавање“	47
Шта ако.....	48
Улога канцеларије за међународну сарадњу на високошколској институцији - Универзитет у Новом Саду	50
Канцеларија за међународну сарадњу: мобилност студената и запослених	51
Препоруке за успешан рад канцеларије за међународну сарадњу	53
Искуства ВШИ из Србије	54
Универзитет у Крагујевцу	54
Универзитет у Београду	56
Универзитет у Нишу	58
Могућности за финансирање мобилности	59
1. Могућности за мобилност које нуди програм Еразмус +	59
Кључна активност 1 – Мобилност појединаца са циљем учења....	59
Принципи спровођења мобилности.....	61

Еразмус Повеља за високо образовање.....	61
Мобилност наставног особља са циљем извођења наставе и усавршавања.....	62
Мобилност студената	63
Улоге институција које учествују у пројекту мобилности	65
Критеријуми за оцењивање пројекта мобилности између програмске и партнерске земље.....	67
Правила финансирања пројекта мобилности	68
Корисни линкови.....	71

Кључна активност 2 – Сарадња ради иновација и размене добрих пракси - Пројекти изградње капацитета у високом образовању.....	72
---	----

Други извори финансирања мобилности	77
Фонд за младе таленте Републике Србије	77
Програм СЕЕPUS III.....	79
Campus Europae	82
DAAD стипендије.....	85
Стипендије Владе Републике Француске	87

Подршка студентима: Како се припремити за студенте који долазе и како припремити студенте који одлазе на мобилност	89
Информисање студената и подршка пре мобилности	89
Административне процедуре и подршка током мобилности.....	95
Алумни организације и подршка након мобилности.....	102
Корисне публикације	106

Корисни извори информација	107
---	------------

Поштовани,

Пред Вама је публикација коју смо развили у сарадњи са Тимом стручњака за реформу високог образовања и са представницима универзитета у Новом Саду, Београду, Крагујевцу и Нишу. Намера нам је била да на једном месту објединимо информације које сматрамо кључним за планирање, организовање и праћење мобилности. Осим финансирања мобилности, представили смо и процедуре за признавање положених испита, у складу са Споразумом о учењу, који се склапа пре него што студент оде на размену. Процедуре о којима је реч успешно се спроводе на Биолошком факултету Универзитета у Београду.

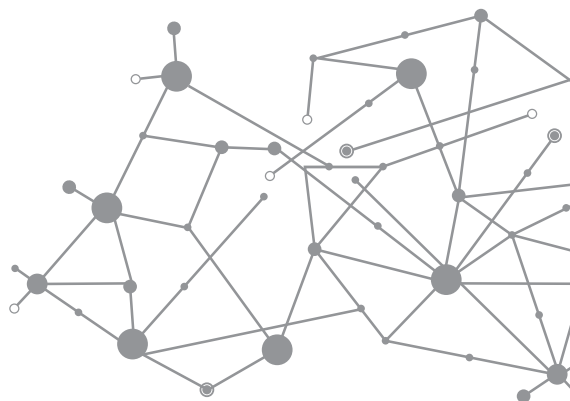
Имајући у виду да већ постоје слични водичи намењени канцеларијама за међународну сарадњу и студентима, трудили смо се да сачинимо публикацију која ће високошколским установама олакшати спровођење процеса мобилности, помоћи им да сагледају још неке аспекте тог процеса који се не односе само на програм Еразмус+, а у циљу што бољег коришћења мобилности као једног од кључних инструмената Европског простора високог образовања.

ЗАШТО МОБИЛНОСТ? КОРИШЋЕЊЕ МОБИЛНОСТИ КАО ИНСТРУМЕНТА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА

Мобилност је постојала у високом образовању и пре него што је тај појам почео званично да се користи. Људи су мењали пребивалиште ради одласка на студије, потраге за послом и из многих других разлога. У новије време појам мобилности добија другачији смисао и под њим се подразумева, између осталог, приступ држава и високошколских установа сарадњи са другима и отварању ка окружењу. Мобилност и интернационализација су већ неко време прихваћени као кључни елементи Болоњског процеса, што је и истакнуто у *Стратегији мобилности за Европски простор високог образовања 2020*. Ипак, без обзира на то што мобилност заиста може да буде врло користан инструмент, учено је да нема довољно информација у Европи о тој теми и да свега три државе имају усвојене националне политике у комбинацији са квантитативним циљевима¹.

Значајно је да се правовремено дефинише политика државе и високошколских установа ка мобилности како би се користила као ресурс за достизање циљева. У супротном, може се догодити да се мобилност спроводи стихијски, без ваљаног праћења и да, уместо да се искористи за унапређење високог образовања, доведе до проблема са признавањем и подстакне трајан одлазак студената у чије је образовање држава уложила значајна средства.

¹ EACEA/EURYDICE, 2013. Staff Mobility in Higher Education. Brussels: Eurydice

Зависно од политика које спроводе установе и држава, у пракси се најчешће разликује мобилност запослених на универзитетима и високим школама од мобилности студената. Следи преглед најчешћих типова мобилности у високом образовању и њихових предности и ограничења:

Тип мобилности	Предности	Ограничења и предуслови
Кредитна мобилност	Омогућавање стицања додатних компетенција, развијање језичких компетенција, повећавање привлачности студијског програма за студенте. Ова врста мобилности може помоћи да се установа боље рангира на реномираним листама универзитета из целог света.	Ради избегавања проблема са признавањем, треба утврдити „прозор мобилности“ или барем заузети став по овом питању како би се знало када студенти могу да оду на размену и на које студијске програме могу да дођу страни студенти.
Мобилност зарад стицања дипломе	Евентуално растерећење трошкова за државу уколико јој је потребан мали број обучених људи из неке области, па је економичније да се одређеном броју људи плате студије, него да се финансира нови студијски програм.	Ако се тој врсти мобилности не приступа плански, постоји ризик од „одлива мозгова“.

<p>Мобилност запослених на високошколским установама</p>	<p>Могућности за усавршавање, проширивање сарадње и покретање нових пројеката</p>	<p>Да би та врста мобилности имала смисла, треба да постоје механизми за каријерно вођење запослених и јасно постављени циљеви међународне сарадње.</p>
<p>Мобилност ради организације стручне праксе</p>	<p>Та врста мобилности може да буде корисна, посебно ако постоји двосмерна сарадња између организације у којој се врши пракса и високошколске установе.</p>	<p>Важно је имати у виду да ова врста мобилности може да постоји и у земљи и да за тај тип треба дефинисати „прозор мобилности“.</p>

Не треба изгубити из вида да је и мобилност у земљи и између различитих студијских програма такође веома важна, ако не и важнија од међународне размене студената и наставника. Нажалост, не постоји довољно података о тој врсти мобилности у Србији.

Постоји више могућности за финансирање поменутих типова мобилности – од европских програма као што су *Еразмус+* и донекле Хоризонт 2020 (за мобилност истраживача), до националних програма који постоје у неким државама.

Приликом дефинисања циљева које нека установа жели да постигне у сарадњи са окружењем, могу се узети у обзир следећа питања:

- развијање људских ресурса у некој одређеној области – на пример, усавршавање наставника у лабораторијама универзитета А јер он располаже много бољим условима за спровођење научног рада из те конкретне области, а такав стручњак је потребан универзитету из Србије;
- проналажење додатних извора финансирања покретањем нових међународних пројеката – мобилност, посебно она која траје пет

дана, омогућава да се за невелико уложено време продубе постојећи контакти и стекну нове прилике;

- привлачење нових, домаћих и страних студената – с обзиром на неповољан природни прираштај тек ће постати значајно да се привуку студенти. Важно је имати у виду да структура страних студената може утицати на репутацију високошколске установе. Такође, ако установа редовно остварује размену студената, то може бити њена компаративна предност при привлачењу могућих студената из земље.

Мобилност запослених на високошколским установама

Број држава које имају развијене националне политике за подршку мобилности запосленима на високошколским установама указује на то колики је значај те области. Тако се, на пример, у Белгији без неких тематских ограничења финансира и долазна и одлазна мобилност наставнонаучног особља и истраживача, док Француска спроводи циљани програм боравка до недељу дана у Кини ради упознавања са тамошњим истраживањима заразних болести¹.

Националне политике се ретко када финансирају само из једног извора, чак и у случају држава чији је бруто домаћи производ на завидном нивоу. Осим средстава из државног буџета, користе се и европски фондови, а врло често је финансирање уређено билатералним уговорима двеју држава.

Неке државе немају јасно дефинисан национални програм, али подстичу мобилност тиме што

омогућавају коришћење одсуства или одласка у иностранство у научне сврхе. За то време, наставници и истраживачи, на пример, у Шпанији, примају целу или део плате на свом универзитету. У Француској такође могу да примају плату за време одсуства и такву погодност могу да користе на сваких шест година. Слична могућност постоји и у Словенији, али се ретко користи због ограничених финансијских ресурса¹.

Механизми награђивања научног особља за учешће у мобилности су, нажалост, ретки. Неколико земаља (Италија, Словенија и Словачка) даје слободу високошколској установи која може да одлучи на који ће начин наградити наставника. У Словенији постоји могућност да се наставници који учествују у мобилности афирмишу „поенима за унапређење“, а таква препорука постоји на централном нивоу у Чешкој¹.

Праћење мобилности

Треба редовно пратити ефекте мобилности као средства за остваривање одређених циљева високошколске установе и система високог образовања у целини. Праћење мобилности представља изазов за многе државе и обично постоји у неком облику, али је приметно да у већини држава недостаје системско праћење ефеката националних програма и студија.

Иако је неспорно да један део праћења представља одговорност државе, и саме високошколске установе могу да воде евиденцију о мобилности, то јест да је мапирају. Мапирање мобилности је било циљ недавно завршеног европског пројекта. Више детаља о коришћеној методологији доступно је на сајту пројекта <http://www.maunimo.eu>.

Приликом доношења листе индикатора за праћење мобилности, добро би било да се у обзир узму они које прати Европска комисија. Из једног од Eurydice прегледа² се види да су то:

- информације и каријерно вођење као подршка мобилности појединаца;
- припремљеност за мобилност у смислу познавања страних језика, при чему се посебно евалуира дужина учења првог и другог обавезног страног језика на студијама;
- преносивост стипендија и кредита и финансијска подршка мобилности;
- усвајање и примена европске повеље о квалитету мобилности;
- мониторинг контроле квалитета примене споразума о учењу;
- мониторинг контроле квалитета процеса интеграције страних студената;
- признавање исхода учења и
- доступност мобилности за лица из угрожених социоекономских група.

² EACEA/EURYDICE, 2013. Towards a Mobility Scoreboard: Conditions for learning abroad in Europe. Brussels: Eurydice.

МОБИЛНОСТ И ЕВРОПСКА ПРАКСА

Проф. др Синиша Ђурашевић, Универзитет у Београду
Тим стручњака за реформу високог образовања

Увод

Појавом мобилности, универзитети у Европи су се суочили са новим изазовом - академским признавањем студија проведених у иностранству. Иако је то важно питање временом све квалитетније решавано, и даље постоје значајне разлике у реализацији академске мобилности између високошколских институција у Европској унији. Због тога ћемо се у овом поглављу бавити *добрим примерима европске праксе*.

У најопштијем смислу, академско признавање је у директној вези са појмом *европског система преноса бодова - ЕСПБ* (енг. *European Credit Transfer and Accumulation System - ECTS*). ЕСПБ је алат који образовним установама помаже да *направе, опишу и реализују* образовне програме, као и да оцене квалификације које појединац стиче током образовања. Тај систем, заједно са *оквиром квалификација заснованим на исходима учења*, чини образовне програме транспарентним и трансферабилним. *ЕСПБ* је применљив на свим нивоима образовања, премда се код нас најчешће помиње у вези са високим образовањем и мобилношћу као његовом важном компонентом.

Јединствена „монета“ тог система је *ЕСПБ* кредит, којим се мери *оптерећење* студента потребно да оствари жељене исходе учења, којима се дефинише *шта би студент требало да зна, разуме и шта би требало да буде способан да ради* по завршетку студија. Пошто је оптерећење студента временска компонента, према договору једна пуна школска година се изражава са 60 кредита. На тај начин се дефинишу *постигнућа* исхода учења, па је логично је да она тиме постају и препознатљива, односно трансферабилна између различитих студијских програма свих високошколских институција укључених у *ЕСПБ*. И то је суштина академског признавања.

С обзиром на то да се односе на дефинисане исходе учења, кредити стечени на мобилности могу бити признати само уколико их призна

матична институција неког студента. У том контексту, израз признавања значи *упоређивање исхода учења стечених у иностранству са исходима учења које дефинише одређени студијски програм у земљи*. Да би се тај процес формализовао и олакшао, развијена су одређена кључна документа ЕСПБ-а¹.

Информациони пакет и Каталог курсева

(eng. *Information Package/Course Catalogue*)

Почетни корак у *представљању* неке високошколске институције јединственом европском простору високог образовања, а тиме и учествовања у мобилности, јесте испуњавање *Информационог пакета* у којем се, осим општих података о тој институцији (назив, адреса, држава, *Ерасмус* код и сл.), као обавезно дефинише и *ЕСПБ координатор те институције*. Та особа, било да је из реда наставног или ненаставног особља, директно и једино је одговорна за процес академског признавања у тој институцији.

Осим тих података, установа мора да достави и списак својих студијских *програма са њиховом кредитном вредношћу*, као и услове за упис на њих. Студијски програми морају бити описани на основу следећих елемената: одговарајући *ниво квалификације* који се стиче завршетком студија, дефинисани *начини признавања претходно стеченог формалног, информално и неформално знање* будућег студента, кључни *исходи учења*, компетенције које студент стиче (тј. профил квалификације на тржишту рада), *начин студирања* (током целе године или делом ње, учење на даљину), *начин оцењивања* и *сва документа* којима се регулише студијски процес.

У *Каталогу курсева* појединачни курсеви се описују *називом, кредитном вредношћу, нивоом студија, семестром и језиком на којем се држи, исходима учења, планираним активностима, типом предмета* (обавезни или изборни) и сл.

На крају, високошколска институција има обавезу да приложи и све информације од општег значаја како за своје, тако и за стране студенте: информације о објектима у којима се студира и станује, службе које се

¹ Према Водичу за кориснике ЕСПБ-а (eng. ECTS Users Guide) из 2009. године.

баве питањима студената и студирања, начин исхране студената, осигурање, медицинска служба, курсеви језика, пракса, спорт, студентске организације...

Подразумева се да се све те информације налазе на сајту високошколске установе, и на домаћем и на енглеском језику. У случају да нека установа жели да учврсти своју позицију у јединственом европском простору високог образовања, она може да аплицира за добијање тзв. *ЕСПБ ознаке* (eng. *ECTS Label*), која представља вид формалног признања њене изврности у примени принципа *ЕСПБ*. Каталог курсева, заједно са примерима Листе положених предмета по завршеној мобилности, представља обавезан део апликације за добијање *ЕСПБ ознаке*.

Формулар за пријављивање

(eng. *Student Application Form*)

Без обзира на врсту мобилности (*Ерасмус*, билатерални споразуми...), студент најпре мора да аплицира за неки студијски програм на некој високошколској установи, па је и логично да на неки начин мора да се „представи“ страниј институцији.

У том смислу студент свакако испуњава формулар за пријављивање. Он се разликује од једне до друге институције, али свакако садржи основне податке како о студенту, тако и од његовој матичној установи. Могући пример формулара, који је дефинисан у Водичу за кориснике *ЕСПБ-а*, дат је на слици 1.

LIFELONG LEARNING PROGRAMME / ERASMUS – ECTS STUDENT APPLICATION FORM

(Photograph)

ACADEMIC YEAR: 20..... / 20.....

FIELD OF STUDY:

This application should be completed in BLACK and BLOCK letters in order to be easily copied and/or telefaxed.

SENDING INSTITUTION: Name and full address:

.....

.....

Departmental coordinator – name, telephone and fax numbers, e-mail :.....

.....

Institutional coordinator – name, telephone and fax numbers, e-mail :.....

.....

STUDENT'S PERSONAL DATA (to be completed by the student applying)

Family name:..... Firstname (s):

Date of birth:.....

Sex: M / F Nationality:..... Place of birth:.....

e-mail address:.....

Current address:..... Permanent address (if different):

.....

Current address is valid until:.....

Tel. no (incl. country code nr.):..... Tel:.....

LIST OF INSTITUTIONS WHICH WILL RECEIVE THIS APPLICATION FORM (in order of preference):

Institution	Country	Period of study		Duration of stay (months)	No. of expected ECTS credits
		From	To		
1.					
2.					
3.					

Слика 1. Формулар за пријављивање студената

МОБИЛНОСТ У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ

Name of student:

Sending institution : Country :

Briefly state the reasons why you wish to study abroad:

.....

.....

LANGUAGE COMPETENCE Note: A proof of knowledge of the receiving institution's language of instruction should be submitted

Mother tongue: Language of instruction at home institution (if different):

Other languages	I have sufficient knowledge to follow lectures		I need some extra preparation	
	YES	NO	YES	NO
.....	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐

WORK EXPERIENCE RELATED TO CURRENT STUDY (if relevant)

Work experience / position	Firm /organization	Dates	Country
.....
.....

PREVIOUS AND CURRENT STUDY

Diploma/degree for which you are currently studying:

Number of higher education study years prior to departure abroad:

Have you already been studying abroad? Yes No

If Yes, when? at which institution?

The attached Transcript of records includes full details of previous and current higher education study.
Details not known at the time of application will be provided at a later stage.

Student's Signature Date

RECEIVING INSTITUTION

We hereby acknowledge receipt of the application, the proposed learning agreement and the candidate's Transcript of records.

The above-mentioned student is provisionally accepted at our institution
 not accepted at our institution

Departmental coordinator's signature Institutional coordinator's signature

.....

Date:..... Date:.....

Није забрањено ни неуобичајено да студент приликом апликације поднесе, као независан документ, и свој CV (lat. *Curriculum Vitae*). Без даљег залажења у опис структуре и важност тог документа, не само током студија, већ и целог живота, студентима препоручујемо да у ту сврху искористе веб-сајт *Europaca* (eng. *Europass*)².

Europac је нова иницијатива чији је циљ да помогне појединцима да своје вештине и квалификације учине јасно и лако разумљивим у Европи, чиме се олакшава мобилност студената и радника. Постоји неколико *Europac* докумената осмишљених тако да се личне вештине и компетенције представе на кохерентан начин, било у сврху образовања, било у сврху рада. За мобилне студенте су најзначајније странице намењене писању CV-а³, односно „језичког пасоша“⁴.

Како је за селекцију потенцијалних кандидата веома важан и њихов претходни досије на матичној институцији, студент по правилу уз формулар за пријављивање прилаже и Списак претходно положених предмета (препис оцена; eng. *Transcript of Records*). Могући изглед овог документа, који је дефинисан у Водичу за кориснике *ЕСПБ-а*, дат је на слици 2.

² <https://europass.cedefop.europa.eu/en/about>

³ <https://europass.cedefop.europa.eu/en/documents/curriculum-vitae>

⁴ <https://europass.cedefop.europa.eu/en/documents/european-skills-passport/language-passport>

LIFELONG LEARNING PROGRAMME / ERASMUS – ECTS

TRANSCRIPT OF RECORDS

ACADEMIC YEAR: 20..... / 20.....

FIELD OF STUDY:

NAME OF SENDING INSTITUTION:	
Faculty/ Department:	
ECTS departmental coordinator:	
Tel:	Fax: E-mail:
NAME OF STUDENT: First Name:	
Date and place of birth: Sex : M ☐ / F ☐	
Matriculation date: Matriculation number:	
E-MAIL ADDRESS:	
NAME OF RECEIVING INSTITUTION:	
Faculty/ Department of:	
ECTS departmental coordinator:	
Tel:	Fax: E-mail:

Course Unit Code (1)*	Title of the course unit	Duration of course unit (2)*	Local grade (3)*	ECTS credits (4)*
to be continued on a separate sheet				Total :

*(1) (2) (3) (4) see explanation on back page

Date:

Signature of registrar/dean administration officer: Stamp of institution:

NB : This document is not valid without the signature of the registrar /dean/administration officer and the official stamp of the institution

Слика 2. Препис оцена

(1) Course unit code : Refer to the ECTS Course catalogue

(2) Duration of course unit :

Y = 1 academic year

1S= 1 semester

1T=1 term/trimester

2S= 2 Semesters

2T=2 terms/trimesters

(3) Grading:

a) Description of the institutional grading system:

b) Grading distribution in the department or programme (please specify) (For this section please refer to ECTS Users' Guide, Annex 3)

(4) ECTS credits :

1 academic year = 60 credits

1 semester = 30 credits

1 term/trimester = 20 credits

Слика 2. Препис оцена – наставак

Како ћемо касније видети, списак положених предмета је документ који студента прати током целе мобилности. Треба обратити пажњу на то да се на слици 2, у вези са положеним предметима, уводи појам *система оцењивања* (eng. *Institutional Grading System*). С обзиром на то да систем оцењивања може да представља проблем у реализацији мобилности, он ће бити додатно објашњен у наредном поглављу.

Споразум о учењу

(eng. *Learning agreement*)

Веома је важно да студенти и пре почетка програма размене знају да ће време проведено у иностранству и тамо остварени резултати бити препознати када се врате у своје матичне институције. У идеалној ситуацији, студенти не би ни требало да се консултују са **сваким појединачним професором са свог факултета** о курсевима које планирају да реализују током размене. Такав приступ је исцрпљујућ и за професоре и за студенте, а осим тога, у пракси није сваки професор вољан да прихвати да ће студент на тај начин „прескочити“ његов предмет у корист неког страног колеге. Најбоље решење је да студент о томе разговара само са једном особом на свом факултету која се бави одобравањем предложене листе курсева, односно да факултети имају дефинисану особу (тј. ЕСПБ координатора) која се централизовано бави мобилношћу студената.

Када студент постигне договор са координатором, припрема се тзв. споразум о учењу, кључни документ који омогућава пуну заштиту свих учесника мобилности. Тај документ би требало да потпишу матични универзитет, универзитет на који студент одлази и сам студент.

Споразум о учењу је документ који у неком облику постоји на свим, или готово свим универзитетима у Србији. Како се његова форма и обим података које дефинише разликују од универзитета до универзитета, овде ћемо представити споразум о учењу у његовој нативној форми, онако како је дефинисан у оквиру *Ерасмус+* програма.

Споразум о учењу је документ на 11 страна, на чијој првој страни су подаци о претходно поменутом најмање три учесника мобилности. На другој страни су подаци о предметима које ће студент похађати у иностранству (табела А), предметима са матичног факултета чијег ће полагања студент бити ослобођен на основу предмета реализованих током размене (табела Б, тзв. листа признавања; eng. *Recognition Sheet*), подаци о мерама и поступцима који ће бити предузети уколико студент на размени не реализује договорен списак предмета, као и степен језичке компетенције студента. На трећој страни су поново подаци о учесницима мобилности, овај пут са местима за потпис представника две високошколске институције и самог студента. Тај део се испуњава **пре одласка на мобилност** (слика 3).

На четвртој страни се налази део који се **по потреби** испуњава **током мобилности** (слика 4). Њега, у ствари, чине подаци о евентуалним изменама током мобилности (табела Ц), у односу на претходно дефинисане податке из табеле А.

На петој страни се налази део који се испуњава **по завршетку мобилности** (слика 5). Њега чине финални подаци о активностима студента по завршеној мобилности и састоји се из две табеле. Табелу Е попуњава инострана институција и у њој се налазе подаци о **свим** предметима које је студент похађао у иностранству, укључујући и податке о успешности савладавања курсева, њиховој ЕСПБ вредности и добијеној оцени (табела Е). Суштински, табела Е одговара подацима из табеле А, са евентуалним изменама дефинисаним у табели Ц. С друге стране, табелу Ф попуњава матична институција студента и у њој се суштински налазе подаци из табеле Б, са евентуалним изменама дефинисаним у табели Ц. Ове табеле практично представљају *листу положених предмета по завршеној мобилности* и требало би да **обе** чине саставни део *додатка дипломи*.

Остатак споразума о учењу чине анекси документа, који представљају упутства за попуњавање документа (слика 6).

Higher Education
Learning Agreement form
Student's name

LEARNING AGREEMENT FOR STUDIES

The Student

Last name (s)		First name (s)	
Date of birth		Nationality ¹	
Sex [M/F]		Academic year	20../20..
Study cycle ²		Subject area, Code ³	
Phone		E-mail	

The Sending Institution

Name		Faculty	
Erasmus code (if applicable)		Department	
Address		Country, Country code ⁴	
Contact person ⁵ name		Contact person e-mail / phone	

The Receiving Institution

Name		Faculty	
Erasmus code (if applicable)		Department	
Address		Country, Country code	
Contact person name		Contact person e-mail / phone	

For guidelines, please look at Annex 1, for end notes please look at Annex 2.

Слика 3. Споразум о учењу: део који се испуњава пре мобилности

Section to be completed BEFORE THE MOBILITY

I. PROPOSED MOBILITY PROGRAMME

Planned period of the mobility: from [month/year] till [month/year]

Table A: Study programme abroad

Component ⁶ code (if any)	Component title (as indicated in the course catalogue) at the receiving institution	Semester [autumn / spring] [or term]	Number of ECTS credits to be awarded by the receiving institution upon successful completion
			Total:

Web link to the course catalogue at the receiving institution describing the learning outcomes:

[Web link(s) to be provided.]

Table B: Group of educational components in the student's degree that would normally be completed at the sending institution and which will be replaced by the study abroad
NB no one to one match with Table A is required. Where all credits in Table A are recognised as forming part of the programme at the sending institution without any further conditions being applied, Table B may be completed with a reference to the mobility window (see guidelines).

Component code (if any)	Component title (as indicated in the course catalogue) at the sending institution	Semester [autumn / spring] [or term]	Number of ECTS credits
			Total:

If the student does not complete successfully some educational components, the following provisions will apply:

[Please, specify or provide a web link to the relevant information.]

Language competence of the student

The level of language competence⁷ in [the main language of instruction] that the student already has or agrees to acquire by the start of the study period is:

A1 A2 B1 B2 C1 C2

Слика 3. Споразум о учењу: део који се испуњава пре мобилности – наставак

II. RESPONSIBLE PERSONS

Responsible person⁸ in the sending institution:	
Name:	Function:
Phone number:	E-mail:

Responsible person⁹ in the receiving institution:	
Name:	Function:
Phone number:	E-mail:

III. COMMITMENT OF THE THREE PARTIES

By signing this document, the student, the sending institution and the receiving institution confirm that they approve the proposed Learning Agreement and that they will comply with all the arrangements agreed by all parties. Sending and receiving institutions undertake to apply all the principles of the Erasmus Charter for Higher Education relating to mobility for studies (or the principles agreed in the inter-institutional agreement for institutions located in partner countries).

The receiving institution confirms that the educational components listed in Table A are in line with its course catalogue.

The sending institution commits to recognise all the credits gained at the receiving institution for the successfully completed educational components and to count them towards the student's degree as described in Table B. Any exceptions to this rule are documented in an annex of this Learning Agreement and agreed by all parties.

The student and receiving institution will communicate to the sending institution any problems or changes regarding the proposed mobility programme, responsible persons and/or study period.

The student	
Student's signature	Date:

The sending institution	
Responsible person's signature	Date:

The receiving institution	
Responsible person's signature	Date:

Слика 3. Споразум о учењу: део који се испуњава пре мобилности – наставак

Section to be completed DURING THE MOBILITY

CHANGES TO THE ORIGINAL LEARNING AGREEMENT

I. EXCEPTIONAL CHANGES TO THE PROPOSED MOBILITY PROGRAMME

Table C: Exceptional changes to study programme abroad or additional components in case of extension of stay abroad

Component code (if any) at the receiving institution	Component title (as indicated in the course catalogue) at the receiving institution	Deleted component <i>[tick if applicable]</i>	Added component <i>[tick if applicable]</i>	Reason for change ¹⁰	Number of ECTS credits to be awarded by the receiving institution upon successful completion of the component
		☐	☐		
		☐	☐		
					Total:

The student, the sending and the receiving institutions confirm that they approve the proposed amendments to the mobility programme.

Approval by e-mail or signature of the student and of the sending and receiving institution responsible persons.

II. CHANGES IN THE RESPONSIBLE PERSON(S), if any:

New responsible person in the sending institution:	
Name:	Function:
Phone number:	E-mail:

New responsible person in the receiving institution:	
Name:	Function:
Phone number:	E-mail:

Higher Education
Learning Agreement form
Student's name

Section to be completed AFTER THE MOBILITY

RECOGNITION OUTCOMES

I. MINIMUM INFORMATION TO INCLUDE IN THE RECEIVING INSTITUTION'S TRANSCRIPT OF RECORDS

Start and end dates of the study period: from [day/month/year] till [day/month/year].

Table E: academic outcomes at receiving institution

Component code (if any)	Component title (as indicated in the course catalogue) at the receiving institution	Was the component successfully completed by the student? [Yes/No]	Number of ECTS credits	Receiving institution grade
			Total:	

[Signature of responsible person in receiving institution and date]

II. MINIMUM INFORMATION TO INCLUDE IN THE SENDING INSTITUTION'S TRANSCRIPT OF RECORDS

Start and end dates of the study period: from [day/month/year] till [day/month/year].

Table F: recognition outcomes at the sending institution

Component code (if any)	Title of recognised component (as indicated in the course catalogue) at the sending institution	Number of ECTS credits	Sending institution grade, if applicable
		Total:	

[Signature of responsible person in sending institution and date]

Слика 5. Споразум о учењу: део који се испуњава **после мобилности**

Annex 1: Guidelines

The purpose of the Learning Agreement is to provide a transparent and efficient preparation of the study period abroad and to ensure that the student will receive recognition in his/her degree for the educational components successfully completed abroad.

It is recommended to use this template. However, if higher education institutions already have an IT system in place to produce the Learning Agreement or the Transcript of Records, they can continue using it. What is important is that all the information requested in this template is provided, no matter in which format, provided that it respects certain requirements outlined in the sections below.

How to use the Learning Agreement:

Before the mobility, it is necessary to fill in page 1 with information on the student, the sending and the receiving institutions and the three parties have to agree on the section to be completed before the mobility (pages 2 and 3). On page 1, all the information mentioned will have to be encoded in the Mobility Tool. Institutions can decide to add more information (e.g. additional contact person in the coordinating institution of a consortium) or to request less in case some of the information is already provided in other documents internal to the institution. However, it should at least include the names of the two institutions, and names and contact details of the student and persons of contact in both the sending and receiving institutions.

The section to be completed **during the mobility** (page 4) should only be used if there are changes in the responsible persons or in case it is necessary to introduce changes to the original mobility programme. This section and the section before mobility (pages 1 to 4) should always be kept together in all communications.

After the mobility, the receiving institution should send a Transcript of Records to the student and the sending institution (page 5). Finally the sending institution should issue a Transcript of Records (page 5) to the student or record the results in a database accessible to the student.

PROPOSED MOBILITY PROGRAMME

The proposed mobility programme includes the indicative start and end months of the agreed study programme that the student will carry out abroad.

The Learning Agreement must include **all the educational components to be carried out by the student** at the receiving institution (in table A) and it must contain as well the group of educational components that will be replaced in his/her degree by the sending institution (in table B) upon successful completion of the study programme abroad. Additional rows can be added as needed to tables A and B. Additional columns can also be added, for example, to specify the study cycle-level of the educational component. The presentation of this document may also be adapted by the institutions according to their specific needs. However, **in every case, the two tables A and B must be kept separated**, i.e. they cannot be merged. The objective is to make clear that there needs to be no one to one correspondence between the courses followed abroad and the ones replaced at the sending institutions. The aim is rather that a group of learning outcomes achieved abroad replaces a group of learning outcomes at the sending institution, without having a one to one correspondence between particular modules or courses.

A normal academic year of full-time study is normally made up of educational components totalling 60 ECTS* credits. It is recommended that for mobility periods shorter than a full academic year, the educational components selected should equate to a roughly proportionate number of credits. In case the student follows additional

educational components beyond those required for his/her degree programme, these additional credits must also be listed in the study programme outlined in table A.

When mobility windows are embedded in the curriculum, it will be enough to fill in table B with a single line as described below:

Component code (if any)	Component title (as indicated in the course catalogue) at the sending institution	Semester [autumn / spring] [or term]	Number of ECTS*
	<i>Mobility window</i>	...	<i>Total: 30</i>

Otherwise, the group of components will be included in Table B as follows:

Component code (if any)	Component title (as indicated in the course catalogue) at the sending institution	Semester [autumn / spring] [or term]	Number of ECTS*
	<i>Course x</i>	...	<i>10</i>
	<i>Module y</i>	...	<i>10</i>
	<i>Laboratory work</i>	...	<i>10</i>
			<i>Total: 30</i>

The sending institution must fully recognise the number of ECTS* credits contained in table A if there are no changes to the study programme abroad and the student successfully completes it. Any exception to this rule should be clearly stated in an annex of the Learning Agreement and agreed by all parties. Example of justification for non-recognition: the student has already accumulated the number of credits required for his/her degree and does not need some of the credits gained abroad.

Since the recognition will be granted to a group of components and it does not need to be based on a one to one correspondence between single educational components, the sending institution must foresee which provisions will apply if the student does not successfully complete some of the educational components from his study programme abroad. A web link towards these provisions should be provided in the Learning Agreement.

In all cases, the student will report via the on-line EU survey on the full recognition by the sending institution of his/her credits achieved abroad based on what has been agreed in Table B (or table D in case of changes during the mobility) and its possible annexes.

The student will commit to reach a certain **level of language competence** in the main language of instruction by the start of the study period. The level of the student will be assessed after his/her selection with the Erasmus+ online assessment tool when available (the results will be sent to the sending institution) or else by any other mean to be decided by the sending institution. A recommended level has been agreed between the sending and receiving institutions in the inter-institutional agreement. In case the student would not already have this level when he/she signs the Learning Agreement, he/she commits to reach it with the support to be provided by the sending or receiving institution (either with courses that can be funded by the organisational support grant or with the Erasmus+ online tutored courses).

All parties must **sign the document**; however, it is not compulsory to circulate papers with original signatures, scanned copies of signatures or digital signatures may be accepted, depending on the national legislation.

Слика 6. Споразум о учењу: анекси – наставак

* In countries where the "ECTS" system is not in place, in particular for institutions located in partner countries not participating in the Bologna process, "ECTS" needs to be replaced in all tables by the name of the equivalent system that is used and a weblink to an explanation to the system should be added.

CHANGES TO THE ORIGINAL LEARNING AGREEMENT

The section to be completed during the mobility is **needed only if changes have to be introduced into the original Learning Agreement**. In that case, the section to be completed before the mobility should be kept unchanged and changes should be described in this section.

Changes to the mobility **study programme** should be exceptional, as the three parties have already agreed on a group of educational components that will be taken abroad, in the light of the course catalogue that the receiving institution has committed to publish well in advance of the mobility periods and to update regularly as ECHE holder. However, introducing changes might be unavoidable due to, for example, timetable conflicts.

Other reasons for a change can be the request for **an extension of the duration** of the mobility programme abroad. Such a request can be made by the student at the latest one month before the foreseen end date.

These **changes to the mobility study programme should be agreed by all parties within four to seven weeks** (after the start of each semester). Any party can request changes within the first two to five-week period after regular classes/educational components have started for a given semester. The exact deadline has to be decided by the institutions. The shorter the planned mobility period, the shorter should be the window for changes. All these changes have to be agreed by the three parties within a two-week period following the request. In case of changes due to an extension of the duration of the mobility period, changes should be made as timely as possible as well.

Changes to the study programme abroad should be listed in table C and, once they are agreed by all parties, the sending institution commits to fully recognise the number of ECTS credits as presented in table C. Any exception to this rule should be documented in an annex of the Learning Agreement and agreed by all parties. Only if the changes described in table C affect the group of educational components in the student's degree (table B) that will be replaced at the sending institution upon successful completion of the study programme abroad, a revised version should be inserted and labelled as "Table D: Revised group of educational components in the student's degree that will be replaced at sending institution". Additional rows and columns can be added as needed to tables C and D.

All parties must confirm that the proposed amendments to the Learning Agreement are approved. For this specific section, original or scanned signatures are not mandatory and an approval by email may be enough. The procedure has to be decided by the sending institution, depending on the national legislation.

RECOGNITION OUTCOMES

The receiving institution commits to provide the sending institution and the student with a **Transcript of Records** within a period stipulated in the inter-institutional agreement and normally not longer than five weeks after publication/proclamation of the student's results at the receiving institution.

The Transcript of Records from the receiving institution will contain at least the minimum information requested in this Learning Agreement template. Table E (or the representation that the institution makes of it) will include all the educational components agreed in table A and, if there were changes to the study programme abroad, in table C. In addition, grade distribution information should be included in the Transcript of Records or attached to it (a web link where this information can be found

Higher Education
Learning Agreement form
Student's name

is enough). The actual start and end dates of the study period will be included according to the following definitions:

- The **start date** of the study period is the first day the student has been present at the receiving institution. For example, this could be the start date of the first course/first day at work, a welcoming event organised by the receiving institution, or language and intercultural courses; this may include attending language courses organised or provided by other organisations than the receiving institution if the sending institution considers it as a relevant part of the mobility period abroad.
- The **end date** of the study period is the last day the student has been present at the receiving institution and not his actual date of departure. This is, for example, the end of exams period, courses or mandatory sitting period.

Following the receipt of the Transcript of Records from the receiving institution, the sending institution commits to provide to the student a Transcript of Records, without further requirements from the student, and normally within five weeks. The sending institution's Transcript of Records must include at least the information listed in table F (the recognition outcomes) and attach the receiving institution's Transcript of Record.

In case of mobility windows, table F may be completed as follows:

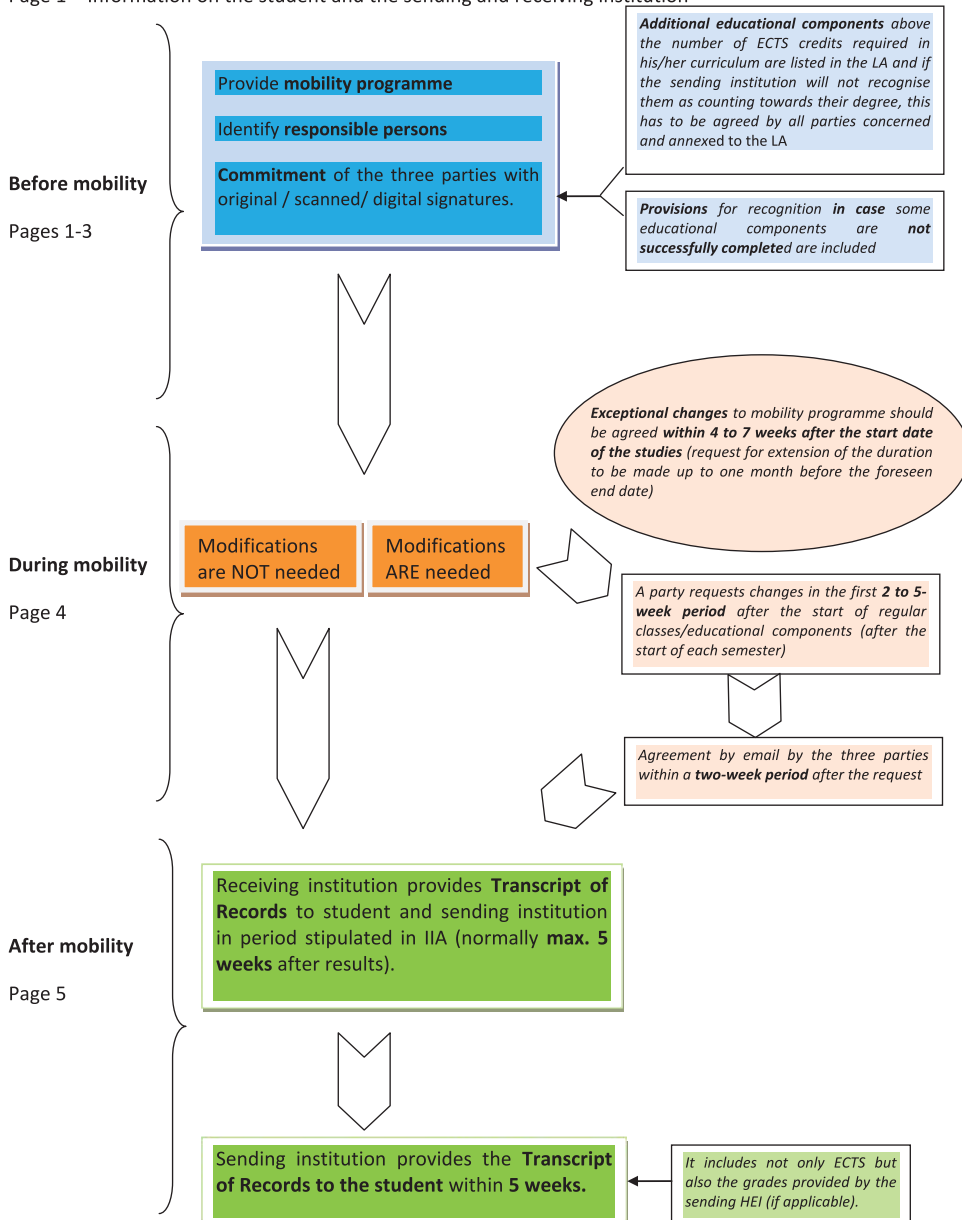
Component code (if any)	Title of recognised component (as indicated in the course catalogue) at the sending institution	Number of ECTS credits	Sending institution grade, if applicable
	<i>Mobility window</i>	<i>Total: 30</i>	<i>.....</i>

Where applicable, the sending institution will translate the grades received by the student abroad, taking into account the grade distribution information from the receiving institution (see the methodology described in the ECTS Users' Guide). In addition, all the educational components will appear as well in the student's Diploma Supplement. The exact titles from the receiving institution will also be included in the Transcript of Records that is attached to the Diploma Supplement.

Слика 6. Споразум о учењу: анекси – наставак

Steps to fill in the Learning Agreement for Studies

Page 1 – Information on the student and the sending and receiving institution

Слика 6. Споразум о учењу: анекси – наставак

Higher Education
Learning Agreement form
Student's name

Annex 2: End notes

¹ **Nationality:** Country to which the person belongs administratively and that issues the ID card and/or passport.

² **Study cycle:** Short cycle (EQF level 5) / bachelor or equivalent first cycle (EQF level 6) / master or equivalent second cycle (EQF level 7) / doctorate or equivalent third cycle (EQF level 8).

³ The [ISCED-F 2013 search tool](http://ec.europa.eu/education/tools/isced-f_en.htm) available at http://ec.europa.eu/education/tools/isced-f_en.htm should be used to find the ISCED 2013 detailed field of education and training that is closest to the subject of the degree to be awarded to the student by the sending institution.

⁴ **Country code:** ISO 3166-2 country codes available at: <https://www.iso.org/obp/ui/#search>.

⁵ **Contact person:** a person who provides a link for administrative information and who, depending on the structure of the higher education institution, may be the departmental coordinator or will work at the international relations office or equivalent body within the institution.

⁶ An "**educational component**" is a self-contained and formal structured learning experience that features learning outcomes, credits and forms of assessment. Examples of educational components are: a course, module, seminar, laboratory work, practical work, preparation/research for a thesis, mobility window or free electives.

⁷ For the Common European Framework of Reference for Languages (**CEFR**) see <http://europass.cedefop.europa.eu/en/resources/european-language-levels-cefr>

⁸ **Responsible person in the sending institution:** an academic who has the authority to approve the mobility programme of outbound students (Learning Agreements), to exceptionally amend them when it is needed, as well as to guarantee full recognition of such programmes on behalf of the responsible academic body.

⁹ **Responsible person in the receiving institution:** an academic who has the authority to approve the mobility programme of incoming students and is committed to give them academic support in the course of their studies at the receiving institution.

¹⁰ **Reasons for exceptional changes to study programme abroad:**

<i>Reasons for deleting a component</i>	<i>Reason for adding a component</i>
A1) Previously selected educational component is not available at receiving institution	B1) Substituting a deleted component
A2) Component is in a different language than previously specified in the course catalogue	B2) Extending the mobility period
A3) Timetable conflict	B3) Other (please specify)
A4) Other (please specify)	

Слика 6. Споразум о учењу: анекси – наставак

Додатак дипломи

(eng. *Diploma Supplement*)

Иако није у директном смислу кључни документ *ЕСПБ*, додатак дипломи је свакако један од кључних докумената јединственог европског образовног простора. Сврха тог документа је да обезбеди довољно независних података за побољшање међународне транспарентности и фер академског и професионалног признавања квалификација (дипломе, сертификати итд). Осмишљен је тако да пружи детаљнији увид у природу, ниво, контекст, садржај и статус студија које је појединац успешно завршио.

Могући изглед тог документа, који је дефинисан у Водичу за кориснике *ЕСПБ*, дат је на слици 7. У односу на њега, у нашој земљи је Правилником о садржају јавних исправа које издаје високошколска установа прописан јединствени изглед додатка дипломи (слика 8).

Интересантно је да у случају да нека установа жели да учврсти своју позицију у јединственом европском простору високог образовања, она може да аплицира и за добијање ткз. *ДС* ознаке (eng. *DS Label*), која представља вид формалног признања њене изврсности у примени принципа *ЕСПБ*.

Закључак

Иако се чини да су механизми реализације мобилности добро осмишљени и да нема много простора за импровизацију, пракса нас учи да то ипак није тако. Постоје бројне појединости који често изазивају несугласице, које ће детаљније бити обрађене у наредном поглављу. Неке од њих су последица непостојања одговарајућих докумената или јединственог става о начину њиховог испуњавања, а није ретко ни да постојећа документа којима се уређује мобилност не садрже важне елементе предвиђене добром европском праксом.

THE DIPLOMA SUPPLEMENT

This Diploma Supplement follows the model developed by the European Commission, Council of Europe and UNESCO/CEPES. The purpose of the supplement is to provide sufficient independent data to improve the international 'transparency' and fair academic and professional recognition of qualifications (diplomas, degrees, certificates etc.). It is designed to provide a description of the nature, level, context, content and status of the studies that were pursued and successfully completed by the individual named on the original qualification to which this supplement is appended. It should be free from any value judgements, equivalence statements or suggestions about recognition. Information in all eight sections should be provided. Where information is not provided, an explanation should give the reason why.

1. INFORMATION IDENTIFYING THE HOLDER OF THE QUALIFICATION

1.1 Family name(s):

1.2 Given name(s):

1.3 Date of birth (*day/month/year*):

1.4 Student identification number or code (*if available*):

2. INFORMATION IDENTIFYING THE QUALIFICATION

2.1 Name of qualification and (*if applicable*) title conferred (*in original language*):

2.2 Main field(s) of study for the qualification:

2.3 Name and status of awarding institution (*in original language*):

2.4 Name and status of institution (*if different from 2.3*) administering studies (*in original language*):

2.5 Language(s) of instruction/examination:

3. INFORMATION ON THE LEVEL OF THE QUALIFICATION

3.1 Level of qualification:

3.2 Official length of programme:

3.3 Access requirements(s)

4. INFORMATION ON THE CONTENTS AND RESULTS GAINED

4.1 Mode of study:

4.2 Programme requirements:

4.3 Programme details: (e.g. modules or units studied), and the individual grades/marks/credits obtained:

(if this information is available on an official transcript this should be used here)

4.4 Grading scheme and, if available, grade distribution guidance:

4.5 Overall classification of the qualification *(in original language)*:

5. INFORMATION ON THE FUNCTION OF THE QUALIFICATION

5.1 Access to further study:

5.2 Professional status *(if applicable)*:

6. ADDITIONAL INFORMATION

6.1 Additional information:

6.2 Further information sources:

7. CERTIFICATION OF THE SUPPLEMENT

7.1 Date:

7.2 Signature:

7.3 Capacity:

7.4 Official stamp or seal:

8. INFORMATION ON THE NATIONAL HIGHER EDUCATION SYSTEM

(N.B. Institutions who intend to issue Diploma Supplements should refer to the explanatory notes that explain how to complete them.)

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

(лого самосталне високошколске установе)

(имена и седиште самосталне високошколске установе)

(имена и седиште високошколске установе)

(лого високошколске установе)

ДОДАТАК ДИПЛОМИ

Важи само уз диплому

број издату године

Додатак дипломи омогућује опис природе, нивоа, повезаности, садржаја и статуса студија која је похађало и успешно завршило лице наведено у дипломи уз коју је овај додатак издат. Информације морају бити наведене у свих осам поглавља, а тамо где нема података треба дати објашњење о разлогу зашто их нема.

<p>1. ПОДАЦИ О ИМАОЦУ ДИПЛОМЕ</p> <p>1.1 Име:</p> <input style="width: 95%;" type="text"/> 1.2 Презиме: <input style="width: 95%;" type="text"/> 1.3 Датум рођења: <input style="width: 95%;" type="text"/> 1.4 Број индекса студента: <input style="width: 50%;" type="text"/> ЈМБГ: <input style="width: 50%;" type="text"/>	<p>3.3 Услови уписа:</p> <input style="width: 95%;" type="text"/> 4. ПОДАЦИ О САДРЖАЈУ И ПОСТИГНУТИМ РЕЗУЛТАТИМА 4.1 Начин студирања: <input style="width: 95%;" type="text"/> 4.2 Назив и циљеви студијског програма: <div style="border: 1px solid black; height: 150px; width: 100%;"></div> <p>4.3 Видети следећу страну:</p> <p>4.4 Начин оцењивања:</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; font-size: 8px;"> <thead> <tr> <th rowspan="2">Оцене</th> <th rowspan="2">Значење оцене</th> <th colspan="2">Број поена</th> </tr> <tr> <th>од</th> <th>до</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>10</td> <td>одличан</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>9</td> <td>изузетно добар</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>8</td> <td>врло добар</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>7</td> <td>добар</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>довољан</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>није положио</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>4.5 Просечна оцена и успех:</p> <input style="width: 95%;" type="text"/>	Оцене	Значење оцене	Број поена		од	до	10	одличан			9	изузетно добар			8	врло добар			7	добар			6	довољан			5	није положио		
Оцене	Значење оцене			Број поена																											
		од	до																												
10	одличан																														
9	изузетно добар																														
8	врло добар																														
7	добар																														
6	довољан																														
5	није положио																														
<p>2. ПОДАЦИ О СТЕЧЕНОЈ ДИПЛОМИ</p> <p>2.1 Стечени (стручни, академски, научни) назив:</p> <input style="width: 95%;" type="text"/> 2.2 Научна/уметничка/стручна област (или области) студија: <input style="width: 95%;" type="text"/> 2.3 Назив и статус високошколске установе која издаје диплому: <input style="width: 95%;" type="text"/> 2.4 Назив и статус високошколске установе која организује студије (уколико се разликује од 2.3): <input style="width: 95%;" type="text"/> 2.5 Језик на коме се одржава настава: <input style="width: 95%;" type="text"/>																															
<p>3. ПОДАЦИ О ВРСТИ И СТЕПЕНУ СТУДИЈА</p> <p>3.1 Врста и степен студија:</p> <input style="width: 95%;" type="text"/> 3.2 Дужина трајања студија: <input style="width: 95%;" type="text"/>																															

Слика 8. Додатак дипломи Републике Србије

4.3 Појединости студијског програма и постигнуте оцене:

ред. број	шифра	Наставни предмети				укупан број часова			Година студијског програма	Оцена	Наставник (презиме и име)
		назив	ста-тус	ЕСПБ	предавања	вежбе	друго				
Наслов завршног рада/дисертације/уметничког пројекта:											
Комисија за одбрану рада:											

* Оцена је призната

Слика 8. Додатак дипломи Републике Србије – наставак

5. ПОДАЦИ О НАМЕНИ СТЕЧЕНОГ НАЗИВА 5.1 Приступ даљим студијама: <input type="text"/> 5.2 Професионални статус: <input type="text"/>		6. ДОДАТНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ 6.1 Додатне информације о студенту: <input type="text"/> 6.2 Извори додатних информација о установи: <input type="text"/>																
7. ОВЕРА ДОДАТКА ДИПЛОМИ 7.1 Број: <input type="text"/> Датум: <input type="text"/> 7.2 Одговорно лице: <input type="text"/> Одговорно лице: <input type="text"/> 7.3 Печат и потпис: <input type="text"/> <input type="text"/> Печат и потпис: <input type="text"/> <input type="text"/>																		
8. ПОДАЦИ О СИСТЕМУ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ Ориентационе године старости 27 - 28 24 - 25 22 - 23 18 - 19																		
Трећи степен високог образовања Други степен високог образовања Први степен високог образовања	<table border="1"> <tr> <td colspan="3"> ДОКТОРСКЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ 180 ЕСПБ (уз претходно остварених на основном и мастер академским студијама најмање 300 ЕСПБ) </td> </tr> <tr> <td> Мастер академске студије 60 - 120 ЕСПБ </td> <td> Специјалистичке академске студије 60 ЕСПБ </td> <td> Специјалистичке струковне студије 60 ЕСПБ </td> </tr> <tr> <td colspan="2"> <i>Интегрисане академске студије</i> 300 ЕСПБ </td> <td rowspan="2"> Основне струковне студије 180 ЕСПБ </td> </tr> <tr> <td colspan="2"> Основне академске студије 180 - 240 ЕСПБ </td> </tr> <tr> <td colspan="4"> КАНДИДАТИ са стеченим средњим образовањем и положеним пријемним испитом или испитом за проверу склоности и способности или општом матуром </td> </tr> </table>			ДОКТОРСКЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ 180 ЕСПБ (уз претходно остварених на основном и мастер академским студијама најмање 300 ЕСПБ)			Мастер академске студије 60 - 120 ЕСПБ	Специјалистичке академске студије 60 ЕСПБ	Специјалистичке струковне студије 60 ЕСПБ	<i>Интегрисане академске студије</i> 300 ЕСПБ		Основне струковне студије 180 ЕСПБ	Основне академске студије 180 - 240 ЕСПБ		КАНДИДАТИ са стеченим средњим образовањем и положеним пријемним испитом или испитом за проверу склоности и способности или општом матуром			
ДОКТОРСКЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ 180 ЕСПБ (уз претходно остварених на основном и мастер академским студијама најмање 300 ЕСПБ)																		
Мастер академске студије 60 - 120 ЕСПБ	Специјалистичке академске студије 60 ЕСПБ	Специјалистичке струковне студије 60 ЕСПБ																
<i>Интегрисане академске студије</i> 300 ЕСПБ		Основне струковне студије 180 ЕСПБ																
Основне академске студије 180 - 240 ЕСПБ																		
КАНДИДАТИ са стеченим средњим образовањем и положеним пријемним испитом или испитом за проверу склоности и способности или општом матуром																		

Слика 8. Додатак дипломи Републике Србије – наставак

МОБИЛНОСТ И ДОМАЋА ПРАКСА

Проф. др Сениша Ђурашевић, Универзитет у Београду
Тим стручњака за реформу високог образовања

У овом поглављу првенствено ћемо се бавити потенцијалним проблемима из домаће праксе и разматрањем њихових могућих решења.

Дефинисање ЕСПБ координатора

ЕСПБ координатор (или координатор мобилности) има функцију да се централизовано бави административним и академским аспектима мобилности, те да у вези са тим саветује студенте. Обично се именује један ЕСПБ координатор на нивоу универзитета, односно по један ЕСПБ координатор на нивоу факултета или департмана. Од тога да ли се делегирају на нивоу универзитета или факултета, зависе и њихови задаци.

Задаци универзитетског ЕСПБ координатора:

- брине о томе да универзитет спроводи ЕСПБ у складу са општим принципима и прихваћеним механизмима ЕСПБ-а;
- промовише ЕСПБ на универзитету и ван њега, на пример, у међународним програмима сарадње;
- омогућава практично спровођење ЕСПБ-а на универзитету и пружа подршку департманским координаторима;
- информише студенте о могућностима ЕСПБ-а;
- координира рад департманских ЕСПБ координатора у припреми и изради информационих пакета и њиховој дистрибуцији партнерима.

Задаци факултетског/департманског ЕСПБ координатора:

- контактира са студентима и наставним кадром на департману или на факултету;
- информише студенте о практичним детаљима ЕСПБ-а, на пример, обезбеђује студентима информационе пакете са партнерских институција;
- пружа помоћ студентима у попуњавању пријаве о студирању, у припреми других докумената ЕСПБ-а (уговор о учењу, препис оцена), спровођењу процедуре признавања ЕСПБ бодова итд.;

- комуницира између матичне институције и институције домаћина у размени пријава за студирање, у дискусији о могућем програму студирања (избор предмета, трајање програма) и у разјашњавању других детаља услова студирања на некој другој институцији;
- информише колеге на департману о примени *ЕСПБ*-а у додељивању кредита појединачним предметима/курсевима на департману или на факултету;
- припрема део информационог пакета који се односи на департман/факултет на којем је координатор.

И универзитетски и департмански координатори имају задатак да помогну у укључивању гостујућих студената у образовне програме на њиховој институцији, као и у целокупном животу и раду на универзитету. У сталним контактима са својим студентима који студирају на некој другој институцији координатори брину о њиховом напредовању у студијама и помажу у решавању и других питања боравка и рада студената.

Иако је *ЕСПБ* координатор једина особа која формално одговара за спровођење мобилности на неком универзитету, факултету или департману, треба истаћи да она у пракси ретко када ради сама. Логистичку помоћ у спровођењу мобилности најчешће му пружа неко институционално радно тело, рецимо одсек за међународну сарадњу универзитета или комисија за мобилност факултета. У пракси се показало да је за координатора најпогоднија особа из управе универзитета/ факултета јер она има и формално право да доноси одлуке на нивоу институције, у складу са важећом регулативом.

Усаглашавање система оцењивања

Систем оцењивања се разликује не само од земље до земље, већ и између високошколских институција у истој држави. Код нас се, на пример, оцене формирају по критеријуму укупног броја поена освојених на предиспитним обавезама и завршном испиту. Наиме, у члану 89 Закона о високом образовању наводи се да „испуњавањем предиспитних обавеза и полагањем испита студент може остварити највише 100 поена”, те да се у односу на њих „успех студента на испиту изражава оценом од 5 (није положио) до 10 (одличан)”. Међутим, Закон се не бави односом поена и оцене, па се у истом члану прецизира да се „општим актом високошколске установе ближе уређује начин полагања

испита и оцењивање на испиту”. Штавише, Закон дозвољава и *другачији систем* оцењивања, имајући у виду да у се члану 89 наводи и да „високошколска установа може прописати и други, ненумерички начин оцењивања, утврђивањем односа ових оцена са оценама од 5 до 10”.

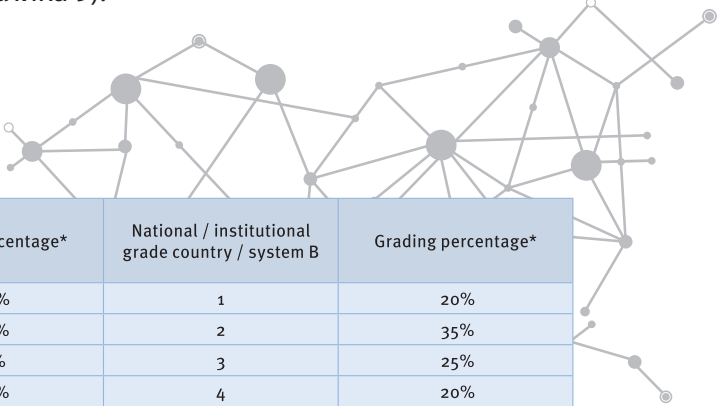
На основу овога, Универзитет у Београду, на пример, својим Статутом дефинише да се „успех студента на испиту изражава оценама: 10 – одличан; 9 – изузетно добар; 8 – врло добар; 7 – добар; 6 – довољан; 5 – није положио”, те да се „на Универзитету и у високошколским јединицама у његовом саставу успех студента на испиту може се изразити и на ненумерички начин, и то: A+ = 10; A = 9; B = 8; C = 7; D = 6; F = 5”. Како је у истим Статутом прецизирано да се „ближи услови оцењивања утврђују општим актом високошколске установе”, београдски универзитет својим Правилником о полагању испита и оцењивања на испиту прецизно дефинише да се према скали поена оцена формира као „до 50 поена – оцена 5 (није положио); од 51 до 60 поена – оцена 6 (довољан); од 61 до 70 поена – оцена 7 (добар); од 71 до 80 поена – оцена 8 (врло добар); од 81 до 90 поена – оцена 9 (одличан); од 91 до 100 поена – оцена 10 (одличан – изузетан).

На основу претходно реченог је јасно да универзитети у Србији могу имати не само нумерички систем оцењивања дефинисан по различитим односима поена и оцене, него и систем оцењивања који није нумерички, већ, на пример, словни: А, Б, Ц итд. Таква пракса није специфичност наше земље, већ је, генерално, знак аутономије универзитета и у другим земљама. Због тога се поставља питање *како признати оцене стечене на мобилности у односу на оне код куће, подразумевајући да се системи оцењивања на те две високошколске институције разликују.*

Да би се помогло установама у процесу признавања оцена, у Водичу за кориснике ЕСПБ предложен је систем оцењивања заснован на *статистичкој расподели успеха студената у односу на њихов укупан број.* Тим системом, под називом „ЕСПБ систем оцењивања” (eng. *The ECTS Grading Table*), предложено је да од 100% студената који су положили неки предмет њих **10% добије оцену А, наредних 25% оцену Б, следећих 30% оцену Ц, наредних 25% оцену Д и последњих 10% оцену Е.** Под претпоставком да се два система оцењивања разликују, али и да су претходно урадили статистичку расподелу својих система оцењивања, могуће је помоћу *универзалне ЕСПБ оцене*

упоредити ону која је остварена на мобилности и конвертовати је у одговарајућу оцену матичне институције. На пример, ако је студент у Француској добио из неког предмета оцену 14, која је иначе остварена у оквиру 10% најбољих студената, онда би она одговарала оцени А у ЕСПБ систему оцењивања, односно оној оцени са матичне институције коју такође остварује 10% најбољих студената.

Међутим, у пракси се показало да је предложени ЕСПБ систем оцењивања „преамбициозан и тежак за имплементацију“, па је на крају пронађено елегантније решење: да две високошколске институције, без уплитања ЕСПБ система оцењивања у тај процес, директно упореде своје системе оцењивања (слика 9):

National / institutional grade country / system A	Grading percentage*	National / institutional grade country / system B	Grading percentage*
30 lode	5.6%	1	20%
30	15.7%	2	35%
29	0.5%	3	25%
28	12.3%	4	20%
27	11.8%		
26	9.0%		
25	8.2%		
24	11.3%		
23	2.7%		
22	6.0%		
21	2.3%		
20	5.7%		
19	1.9%		
18	6.9%		
Total	100%		100%

* Based on the total number of grades awarded in the degree programme concerned during two preceding years.

Слика 9. Табеле за упоређивање оцена

У Србији је, за сада, такав приступ решавању система оцењивања појединачан и неформалан. И када постоји, он не важи у целокупном систему високог образовања већ само у његовим појединачним елементима.

Дефинисање начина признавања студентске мобилности

Сваки студијски програм било којег нивоа има само једну сврху: то су одговарајући *исходи учења*: скуп знања и вештина на основу којих се граде одговарајуће компетенције. Када заврши студије, дипломираног студента те компетенције чине стручним за обављање одговарајућих послова, чиме се постиже природна веза између образовања и тржишта рада. Гледано из тог угла, сви предмети неког студијског програма би требало да на неки начин учествују у изградњи жељених исхода учења. Тако би и предмети које студент бира на мобилности требало да својим исходима учења *учествују у изградњи* оних исхода учења који су планирани на студијама на матичној установи.

У односу на то како се схвата појам *учешћа у изградњи исхода учења*, у Европи су дефинисана три основна принципа академског признавања мобилности: *принцип сличности*, *принцип различитости* и *принцип комплементарности*.

Принцип сличности, као што му и назив говори, подразумева да постоји *одређен степен сличности исхода учења стечених на мобилности у односу на оне који су планирани на студијама у матичној институцији*. По правилу, ово је принцип који се примењује када је реч о признавању *обавезних предмета из матичне установе*. Наравно, не постоји ниједан разлог због којег тај принцип не би могао да се употреби и за признавање *изборних предмета*.

Не постоји јединствен став о дефиницији *степенa сличности исхода учења са мобилности и код куће*. Неке високошколске институције наводе тачан проценат, обично 70%. У неким случајевима он се разликује између студијских нивоа, рецимо 70% на основним студијама, а 80% на мастеру. У Србији је на Универзитету у Београду Правилником о мобилности и преношењу *ЕСПБ* бодова прецизирано: „Признаје се одслушани предмет са друге високошколске установе као обавезни предмет студијског програма матичне високошколске установе, уколико преклапање у садржају (узимајући у обзир исход учења) износи око 70%, а уколико је преклапање у садржају мање од 70%, студенту се стечени *ЕСПБ* бодови и добијена оцена признају као изборни предмет.”

Принцип различитости се најчешће примењује када је реч о признавању *изборних предмета из матичне установе*. Наиме, изборност је

на студијским програмима *замишљена* као *право студента* да у складу са својим афинитетима *упозна и неке друге области*, мимо оних које чине дати смер или модул. Проблем је, међутим, у томе што се израз *друге области* дефинише односом структуре студијског програма и планираних исхода учења. Уколико су они већ постигнути у обавезним предметима, онда изборност може бити понуђена по веома слободном принципу. Ако то није случај, онда изборни предмети по својој природи морају одговарати природи обавезних предмета јер заједно са њима учествују у изградњи планираних исхода учења. Јасно је да ће у ригиднијим студијским програмима једини могући принцип признавања изборних предмета бити принцип сличности, а да ће у флексибилнијим програмима бити сасвим прихватљив и принцип различитости.

Принцип комплементарности се заснива на скупу исхода учења који нису предвиђени датим студијским програма, али који у целини дају исти или виши степен компетенција од оног који се остварује оригиналним програмом. На тај начин се, рецимо, студенту омогућава да упозна неке уже научне области које не постоје у матичној установи, а представљају будућност у струци у којој се студент школује. Иако крајње иновативан и по могућностима *унапређења студентских компетенција* веома флексибилан, овај принцип је уједно и најређи, из једноставног разлога што је *превише радикалан* за уобичајено схватање концепта признавања исхода учења.

Међутим, који год принцип академског признавања да је нека високошколска институција изабрала за одређени студијски програм, или више њих, зависно од програма/смера/модула, то би требало да буде и *формално представљено студентима*. Постоје бројне могућности за формализовање принципа академског признавања и могу се остварити на основу различитих докумената институције, као што су правилник о мобилности или правилник о студијским програмима, или напосто тиме што су видљиви на веб-сајту установе.

Дефинисање прозора мобилности

Иако уобичајени у европској пракси, прозори мобилности су, нажалост, још увек ретки у нашем систему високог образовања. Замишљени су као алтернатива признавању низа појединачних предмета и представљају *делове студијског програма*, по правилу величине *једног семестра или целе школске године* и по правилу на *завршним*

годинама студијског програма. Уколико постоји консензус о *принципу академског признавања за дати прозор мобилности*, студент се на основу предмета положених у иностранству једноставно и у целини ослобађа полагања предмета из тог дела студијског програма, а тиме му се потпуно признаје и њихова кредитна вредност. У том случају, табеле Б и Ф из споразума о учењу имају само једну ставку - прозор мобилности - без залажења у детаље за које су матичне предмете признати предмети са мобилности, какви су међуодноси њихових појединачних ЕСПБ вредности или оцена.

Треба посебно истаћи да се, иако наизглед исти, прозори мобилности као решење академске мобилности суштински разликују од признавања појединачних предмета. Наиме, признавање појединачних предмета најчешће се остварује упоређивањем исхода учења између појединачних предмета, дакле најчешће применом принципа сличности. С друге стране, прозори мобилности „гледају“ *целину* исхода учења дела студијског програма, због чега су *посебно погодни за примену принципа комплементарности академског признавања*.

Можда би у том смислу факултетима могло да помогне представљање неких резултата Ерасмус пројекта „Mapping ‘mobility windows’ in European higher education. Examples from selected countries”⁵. Према њима, прозор мобилности је интегрални део студијског програма у трајању не краћем од три месеца (тј. 15 ЕСПБ), чија се организација прави у односу на два параметра: **статус прозора мобилности у студијском програму** (да ли је сачињен од обавезних или изборних предмета) и **степен његове курикуларне стандардизације** (да ли је строго или лабаво прописан).

Комбинацијом та два параметра, добијају се четири могуће комбинације организације прозора мобилности, и то два „екстремна” и два хибридна:

- *прозор мобилности изборног статуса са лабаво прописаним садржајем* је **најфлексибилнији тип прозора**. Чини га скуп изборних предмета датог студијског програма, а академско признавање се врши према било којем од три принципа академског признавања;

⁵ <http://www.aca-secretariat.be/index.php?id=597>

- *прозор мобилности обавезног статуса са строго прописаним садржајем је најригиднији тип прозора.* Чини га скуп обавезних предмета одређеног студијског програма, а академско признавање се врши по принципу сличности;
- *прозор мобилности обавезног статуса са лабаво прописаним садржајем је средње ригидни тип прозора.* Чини га скуп обавезних предмета датог студијског програма, а академско признавање се генерално врши по принципу комплементарности и
- *прозор мобилности изборног статуса са строго прописаним садржајем је средње флексибилан тип прозора.* Чини га скуп изборних предмета одређеног студијског програма, а академско признавање се генерално врши по принципу сличности.

Из претходно реченог проистиче једна интересантна могућност организације студијских програма, а то *место лоцирања изборних садржаја у студијском курикулуму.* Наиме, на студијама у Србији је акредитационим правилима дефинисан минималан проценат изборности студијског курикулума, који варира зависно од нивоа студијског програма. Обично се тако дефинисана изборност мање или више равномерно дели по годинама или семестрима, због чега је њихово учешће у потенцијалном прозору мобилности релативно мало (у просеку 5-6 ЕСПБ по семестру, односно 10-12 ЕСПБ по години). Уколико би се сви изборни садржаји, или бар њихов већи део, једног студијског програма који су предвиђени за прозор мобилности ставили у исти семестар или годину, онда би први и последњи тип организације прозора мобилности из претходног пасуса били лако остварљиви.

Реализација академске мобилности у додатку дипломи

У претходном поглављу смо детаљно представили споразум о учењу, из којег се јасно види да би табеле Е и Ф, дакле списак оригинално положених предмета на мобилности и њихова призната форма у матичној институцији, требало да се *заједно налазе у додатку дипломи.* Логика тог приступа је једноставна - компетенције дипломираног студента дефинисаће три ствари: списак предмета које је положио у земљи, списак предмета које је положио у иностранству (табела Е) и списак предмета чијих је полагања на основу мобилности ослобођен на матичној институцији (табела Ф). При томе, списак предмета из табеле Ф може да замени само једна ставка - прозор мобилности - под условом да постоји у структури студијског програма.

Како је аутономија високог образовања један од темеља европског система високог образовања, високошколске институције имају пуну слободу да академско признавање прилагоде својим формама додатка дипломе. На пример, у Србији је правилником о садржају јавних исправа које издаје високошколска установа предвиђен јединствен изглед додатка дипломе, који предвиђа само један списак положених предмета, без посебних додатних спискова (табеле Е и Ф).

Због тога се код нас може предложити следеће решење: да се на овом списку нађу сви предмети које је студент положио током студија, било да су положени у земљи или на мобилности. Предмети са мобилности би имали оригинални назив преведен на наш језик, оригиналну ЕСПБ вредност, док би оцене биле преведене на основу претходно дефинисаних правила. Тиме би табела Е из споразума о учењу практично постала интегрални део јединствене листе положених предмета. Информације о томе којих је предмета студент ослобођен на основу предмета са мобилности (подаци из табеле Ф) и информације о томе где се и када реализовала мобилност могли би да се уврсте у посебне напомене о студирању. При томе, списак предмета из табеле Ф могла би да замени само једна ставка - прозор мобилности - под условом да постоји у структури студијског програма.

Такво решење академског признавања у додатку дипломи не само да би апсолутно одговарало чињеничном стању, онако како се оно у стварности и одиграло, већ би било и далеко једноставније за реализацију него примена вишеструких спискова положених предмета.

Екстракурикуларно „признавање“

Шта урадити уколико студент жели да на мобилности слуша предмет или предмете који се дијаметрално разликују од оних који су предвиђени исходима учења на матичној институцији или прозором мобилности? То је потенцијално чест случај, с обзиром на то да се принцип различитости углавном примењује на нивоу изборних предмета. Наиме, чињеница да је изборност само мањи део студијског програма и да је углавном расподељена по семестрима и студијским годинама значајно ограничава њену могућност да „послужи“ у сврху признавања.

Могући начин за делимично превазилажење тог проблема чини екстракурикуларно „признавање“. Тај израз се користи када се неке

активности студента, у овом случају мобилност, описују у посебним напоменама током студирања. Због тога се *ЕСПБ* кредити остварени на мобилности **не урачунавају у укупни збир остварен током студија**, односно предмети са мобилности *дисквалификују* у односу на остале предмете. Тај вид „признавања” је и означен наводницима управо због тога што битно одступа од општеприхваћених начела мобилности.

Међутим, поштено је рећи да такви случајеви постоје и у Европи. Тако неке високошколске институције не дозвољавају признавање оног дела мобилности чијим би признавањем био „пробијен” број *ЕСПБ* кредита предвиђених за одређени студијски програм (рецимо 240 *ЕСПБ* за четворогодишњи програм). У том случају се споразуму о учењу додаје посебна *декларација о непризнавању дела мобилности*, и то још у фази пре него студент оде на мобилност, а на тај начин реализован део мобилности се „признаје” као екстракурикуларна активност.

Треба истаћи да у високошколским институцијама у Србији не постоји потреба за таквим решењима јер је Законом о високом образовању дефинисан само минималан број *ЕСПБ* бодова за одређени ниво студија, без посебних ограничења у случају његовог пробијања. Наравно, на свакој високошколској институцији је да евентуално ограничи број тако стечених кредита, али и да такву одлуку обавезно учини јавном и доступном студентима.

Шта ако...

У досадашњем тексту смо се бавили релативно једноставним примерима академске мобилности. Међутим, шта урадити у случајевима који одступају од неког универзалног шаблона? Рецимо, шта ако је на датом студијском програму дефинисан прозор мобилности, а студент би желео на мобилност у неком другом делу студијског програма мимо оног дефинисаног прозором?

Није лако одговорити на ово, али и на слична питања. Ни у једној земљи у Европи не постоји јединствен став како решевати „граничне” случајеве мобилности. Као могући одговор намеће се *логика академске мобилности*. Она јесте примарно у сврху признавања исхода учења, али су њени други домети далеко шири.

Као прво, мобилност је један од начина *препознавања квалитетних високошколских институција*, и то не само у Европи, већ и целом свету. Мобилност је и ефикасан начин промоције универзитета и факултета, као и могућност да се партнерске установе упознају, те временом сарадњу прошире и на другим нивоима, као што је наука.

Мобилност је и питање економске перцепције развоја неке земље. Сваки њен студент који је отишао у иностранство на мобилност, баш као и сваки страни студент који је дошао у ту земљу представљају *потенцијалне мостове економске сарадње у будућности*. Дobar пример су универзитети у Шведској. У тој земљи, мобилност је почела пре него што је дошло до примене Болоње у Европи, и то из једноставног разлога: послодавци су, одговарајући на питања универзитета које компетенције би требало додати у курикулуме студијских програма, истакли *способност рада у иностранству*. Наиме, показало се у пракси да запослени у фирмама, без обзира на финансијску мотивацију, тешко прихватају боравак ван Шведске. Тиме студент, који је део свог живота провео у некој другој земљи, чије је специфичности и стил живота заволео и усвојио, постаје одличан кандидат за рад у иностранству.

Постоји и политички аспект мобилности. Може се рећи да појединац тешко може правилно да дефинише *власити културолошки идентитет* уколико није имао прилике *да борави негде, да види друге могућности и друге алтернативе*. Стога мобилност помаже студентима да боље разумеју друга друштва и друге културе и да додатно развије њихове социјалне и језичке компетенције, а тиме и квалитет земље чији су они грађани.

На крају, постоје и компетенције студената важне за живот и рад, које не почивају само на исходима учења. Можемо се сложити да је сврха образовања не *само да студенту да решење познатих проблема*, већ и да га припреми за *непознате проблеме и нова решења*. Пракса показује да се мобилни студенти лакше суочавају са новим изазовима захваљујући претходном искуству које су стекли у перманентно променљивим условима живота и учења у другој земљи.

Због тога је, уколико смо свесни интегралног значаја мобилности не само за студента, већ и за високошколске институције и систем високог образовања у целини, вероватно увек, или бар готово увек, могуће наћи одговарајуће решење. У конкретном примеру са почетка овог текста решење би било да се упореде исходи учења предвиђени

делом студијског програма ван прозора мобилности са исходима учења које студент планира у иностранству. Уколико одговарају једни другима, студенту треба дозволити мобилност.

Све оно о чему је до сада писано јесте тачно, али је тачно и да теорија никада не успева да надвлада праксу. Због тога познавање теоријских аспеката академске мобилности никада не би смело да постане ограничавајући фактор њене реализације већ, напротив, алат за њену што флексибилнију и ефикаснију примену.

УЛОГА КАНЦЕЛАРИЈЕ ЗА МЕЂУНАРОДНУ САРАДЊУ НА ВИСОКОШКОЛСКОЈ ИНСТИТУЦИЈИ УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

Ивана Вујков

Шеф канцеларије за међународну сарадњу Универзитета у Новом Саду

Увод

Канцеларија (служба или сектор) за међународну сарадњу кључни је део администрације сваке модерне високошколске институције која уважава процес интернационализације наставе, науке и академских сервиса као интегрални део сопственог развоја и напретка.

Имајући у виду комплексност тог процеса, на универзитетима у Републици Србији примећују се две основне тенденције у начину организовања канцеларије:

1. послови међународне сарадње подељени су у оквиру једне службе и обављају их запослени који се баве мобилношћу и запослени који се баве пројектима;
2. послове међународне сарадње обављају две сродне службе - канцеларија за међународну сарадњу, која се бави мобилношћу, и канцеларија за пројекте, која се бави управљањем и администрацијом међународних пројеката.

На универзитетима у Европској унији, уз поделу на службе које се баве мобилношћу и пројектима, често се среће и додатна подела на наставу и науку. Том поделом се наглашава специфичност науке и

посебно оснажује капацитет институције за учешће у висококонкурентним међународним научноистраживачким пројектима.

Начин организовања канцеларије за међународну сарадњу зависи од интерне политике сваке високошколске институције (имајући у виду, на пример, обим међународне сарадње, стратешка опредељења, реалне потребе, могућности и пројектоване циљеве).

Канцеларија за међународну сарадњу: мобилност студената и запослених

С обзиром на то да је несметана мобилност студената, наставника и истраживача кључно обележје Европског простора високог образовања и науке, као и најдиректнији облик интернационализације, фокус рада канцеларије за међународну сарадњу управо су сервиси којима се континуирано поспешује и унапређује академска мобилност студената и запослених у оба смера.

Основни сервиси који се тичу академске мобилности:

- аналитички, стручни и административни послови у области мобилности студената и запослених;
- пријављивање програма мобилности доступних високошколској институцији;
- промоција актуелних програма мобилности и других видова академске размене;
- дневна координација и реализација програма мобилности студената и запослених;
- пружање саветодавне подршке студентима који долазе (страним), студентима који одлазе (домаћим), наставницима и истраживачима;
- организовање активности намењених повећању обима и квалитета мобилности одлазећих студената (на пример, инфо-дани, презентације, радионице);
- организовање активности које су намењене страним студентима, наставницима и истраживачима (на пример, дани добродошлице и академске оријентације, практична помоћ за регулисање боравка у Републици Србији и на високошколској институцији итд.);
- формирање и координација мреже студената домаћина (*buddy network*);
- креирање и одржавање базе података о стипендијама које су на располагању студентима и запосленима;

- одржавање друштвених мрежа ради бољег информисања академске јавности о могућностима за студијске боравке, летње школе и конференције у иностранству (на пример, *Facebook* страница).

Активности развијених канцеларија за међународну сарадњу, уз мобилност као фокус свог рада, обухватају и:

- аналитичке, стручне и административне послове стратешког планирања и управљања процесом интернационализације;
- праћење и промоцију европских политика у области интернационализације наставе, науке и административних сервиса;
- успостављање и развој сарадње са високообразовним институцијама у свету и међународним универзитетским мрежама и асоцијацијама;
- реализацију краткорочних и дугорочних пројеката интернационализације;
- организацију конференција, састанака и семинара за потребе међународних пројеката;
- припрему универзитетских споразума о сарадњи, меморандума о разумевању и других врста уговора којима се уређује сарадња универзитета са страним партнерима;
- предлагање институционалних регулатива за специфичне аспекте међународне сарадње (на пример, правилници, одлуке и сл.).

Број запослених у канцеларији за међународну сарадњу зависи од величине и других специфичности сваке високошколске институције, као и њеног тренутног развоја и потенцијала.

Уколико је институција у фази оснивања тог типа канцеларије, упутно је размишљати о ангажовању најмање два административна радника, од којих би један био задужен за развој сервиса намењених мобилности, а други за координацију и администрацију међународних пројеката.

Препоруке за успешан рад канцеларије за међународну сарадњу

- Ангажовати особе које имају образовне и језичке компетенције потребне да би могле да одговоре на све изазове рада у области међународне сарадње (брзину, динамичност и комплексност послова).
- Специјализовати рад запослених у канцеларији што јаснијом поделом послова и задужења.
- Опремити канцеларију адекватним софтверским алатима за праћење актуелних програма мобилности, броја студената и запослених који су укључени у програме мобилности и за ефикасну администрацију међународних пројеката.
- Обезбедити континуирано усавршавање запослених и тимски рад са академским особљем задуженим за међународну сарадњу.
- Рад канцеларије за међународну сарадњу јачати као интегративну функцију свих чланица високошколске институције.
- Сваким новим међународним пројектом укључивати и нове особе које би се директним радом на пројекту обучавале у пословима међународне сарадње.

Примери докумената са Универзитета у Новом Саду чију је израду иницирала и спровела Канцеларија за међународну сарадњу:

- Правилник о учешћу Универзитета у Новом Саду у кључној активности 1 (кредитна мобилност) програма Еразмус+
- Информација страним студентима о начину регулисања боравка у Републици Србији
- Правилник о мобилности студената и академском признавању периода мобилности
- Приручник о мобилности студената

ИСКУСТВА ВИСОКОШКОЛСКИХ ИНСТИТУЦИЈА ИЗ СРБИЈЕ

*Милица Спасојевић, сарадник за промоцију мобилности студената,
Универзитет у Крагујевцу*

Универзитет у Крагујевцу: мотивација факултета за проширење међународне сарадње на пољу мобилности у контексту отворених позива за Еразмус+, именовање Еразмус+ координатора и друге процедуре на Универзитету

У октобру 2014. догодиле су се новине које могу и требало би да утичу на високообразовне институције у Србији. Добили смо прилику да се активније укључимо у програм који подржава развој, сарадњу и размену добре праксе са високошколским институцијама у земљама чланицама Европске уније. Такође, као високообразовне институције, добили смо прилику да нашим студентима омогућимо више, да им пружимо прилику да захваљујући Еразмус+ програму размене знања и позитивна искуства, на начин на који су то чиниле генерације студената у Европи. Поруке коју су нам пренели наши студенти, који су већ имали прилику да на основу претходних програма и мрежа размене проведу део својих студија на неком страном факултету, обавезују нас да више радимо на том пољу и да још снажније подржимо мобилност студената, предавача, наставника и колега у студентској

служби или библиотеци.

Нови програм ЕУ за сарадњу у области образовања, младих и спорта - Еразмус+ усвојен је за период од 2014. до 2020. године и обједињује три програма за образовање у којима је Република Србија до сада учествовала – *Темпус*, *Еразмус Мундус* и *Програм за целоживотно учење*, као и програм *Млади у акцији*. Сматрам да је велика шанса за сваку високообразовну институцију да свој стратешки развој усмери и активно му се посвети, пратећи циљеве који су дефинисани и у *Стратегији развоја образовања у Србији до 2020*, а уз велику подршку коју добијамо управо од Еразмус+ програма.

Све што смо до сада радили заједно, као универзитет, факултет, департман или као појединци, треба усмерити ка једном од главних стратешких циљева, а то је повећање мобилности наших студената и предавача. То је подстакло

Универзитет у Крагујевцу да најпре успостави мрежу *Еразмус+* координатора, како би се обезбедио системски приступ новом програму и како би се постигла ефикасна комуникација и координација активности. Именовани су *Еразмус+* координатори и на нивоу ректората и на нивоу сваког факултета у саставу Универзитета. Они свакодневно размењују релевантне информације и креирају процедуре које ће бити основ за реализовање мобилности студената и запослених. Као и увек када се сусретнемо са нечим новим, посежемо за претходним искуством, тако да је први задатак свих укључених служби, координатора и појединаца био да се дефинишу циљеви, односно стране високошколске институције са којима смо већ имали квалитетну сарадњу коју бисмо могли да наставимо, проширимо и унапредимо у оквиру новог *Еразмус+* програма.

Други корак Универзитета био је да изради Правилник који би дао административноправни оквир и подршку нашим активностима у овом сегменту интернационализације, који управо дефинише учешће Универзитета у кредитној мобилности *Еразмус+* програма. Циљ је био да се Правилником обухвати не само први корак, већ и неколико наредних корака, који нам предстоје када пројекти мобилности буду у фази

реализације. Референтна тачка су сервиси, како за наше, тако и за стране студенте, наставно и ваннаставно особље, који морају бити доступни уколико желимо да унапредимо и повећамо мобилност на нашим факултетима.

У *Еразмус+* програмском водичу и у уводном делу интеринституционалног уговора јасно се дефинишу сервиси који се од нас и наших партнера очекују и зато ћемо у наредном периоду дефинисати и успоставити те сервисе да бисмо до почетка наредне академске године, када можемо очекивати и прве мобилности, имали јасну и конкретну процедуру, попут универзитета и факултета из програмских земаља, који имају дугогодишње искуство у реализацији програма мобилности.

Циљ нам је да се и студенти који ће долазити на наше факултете на један или два семестра у своје матичне земље врате са новим знањима и позитивним

искуством, као што је то до сада био случај са нашим студентима и предавачима, и да омогућимо већем броју младих људи да искусе *Еразмус*, јер је то јединствен доживљај, који доноси напредак и на професионалном и на личном плану.

Кључ за остваривање тих циљева је у доброј комуникацији

и вољи да заједно прихватимо талас промена и системски подржимо интернационализацију јер је то више од програма - то је потпуно ново поглавље у развоју високошколског образовања у Србији и начин размишљања који доноси добро сваком нашем студенту, предавачу и универзитету у целини.

Међународна сарадња на Универзитету у Београду

Павле Иветић, Сектор за међууниверзитетску и међународну сарадњу, Универзитет у Београду

Међународна сарадња на Универзитету у Београду развија се више од шездесет година. Политички бурна последња деценија XX века негативно се одразила и на универзитете у земљи, па је Универзитет почео да обнавља старе везе и споразуме и да успоставља нове, организујући размене студената и наставног особља путем међудржавних споразума, међууниверзитетских споразума, програма размене итд.

Највећи напредак у организовању мобилности студената и наставног особља постигнут је појавом *Еразмус Мундус* програма и пројеката мобилности који су били усредсређени на размену између Европске уније и Западног Балкана.

Истовремено са појавом *Еразмус Мундус* програма, Фондација краља Бодуена почела је, 2009. године, да сарађује са изабраним универзитетима са Западног Балкана, финансирајући промовисање могућности за мобилност студената. Осим донирања новчаних средстава за маркетиншке активности и пројекте, Фондација је финансирала и по једно радно место на универзитетима. Главни задаци новозапослених били су да промовишу мобилност и да помажу студентима и запосленима да што боље припреме своје пријаве.

Нагли пораст броја организованих мобилности (и за оне који долазеће и за оне који одлазе) приморао је Сектор за међународну сарадњу

Универзитета у Београду да направи нове процедуре и пратећа документа како би се мобилност организовала што ефикасније и ефикативније. Осим процедура, развијани су шаблони за потврде које издаје Универзитет и базе података које су значајно скратиле потребно време за обраду документације. Треба истаћи да једном усвојене процедуре као такве нису непромењиве већ се усавршавају константно у времену, што је допринело и решавању проблема признавања кредита остварених током мобилности.

Преласком са *Еразмус Мундус* програма на *Еразмус+* отварају се нове могућности за универзитете из Републике Србије. Ради ширења информација о могућностима слања студената на европске универзитете и прихватања студената европских универзитета, Универзитет у Београду је предузео следеће активности:

1. Утврђени су рокови и исцрпне процедуре за пријављивање мобилности. На веб-страницу Универзитета у Београду постављене су информације намењене страним студентима и институцијама заинтересованим за сарадњу у оквиру KA1 потпрограма.
2. Ради унапређења интернационализације, на Универзитету у Београду је акредитовано више од четрдесет студијских програма, на више факултета, на нивоу мастера и докторских студија, на енглеском и другим страним језицима.
3. Допис са основним информацијама о мобилности са одговарајућим линковима дистрибуиран је у два наврата свим деканима факултета и директорима факултета и института Универзитета у Београду.
4. Отворен је портал на веб-сајту Универзитета у Београду са свим релевантним информацијама о мобилности и формуларима којима се пријављује учешће.
5. Центар за српски као страни језик поставио је на веб-сајт Филолошког факултета Универзитета у Београду онлајн курс српског као страног језика, за сада на нивоу А-1. У завршној је фази израда курса за ниво А-2.

У односу на претходни *Еразмус Мундус* програм, у којем је већина стипендија из пројеката размене студената била намењена студентима са Западног Балкана за партнерске универзитете у ЕУ, у *Еразмус+* програму нема

таквих ограничења. Стога Универзитет у Београду у свим предлозима сарадње инсистира на реципроцитету, односно на једнаком броју студената који долазе и који одлазе. Тренутно се разматра више од 150 предложених институционалних пројеката сарадње и, пошто има још времена до истека рока за пријаву, тај број се повећава сваког дана.

Универзитет у Београду је 2014. године отпочео процес увођења система управљања квалитетом, и то не само основног стандарда већ и за добијање сертификата за управљање квалитетом услуга, што ће свакако допринети додатном подизању квалитета услуга које пружа та институција.

Искуства и подршка интеграцији страних студената у локалну заједницу - Универзитет у Нишу

Осим пружања подршке страним студентима која се описује у свим водичима добре праксе, веома је важно да им се приближи нова средина и учини приступачном. Да би се страни студенти што боље прилагодили новој средини, запослени и студенти на Универзитету у Нишу труде се да им укажу гостопримство и помоћ, тако да се страни студенти врло лако уклапају у академску средину управо због својих колега студената са Универзитета у Нишу који су увек спремни да им у свему помогну.

И сам град Ниш је интересантан за студенте јер организује разне културне догађаје попут џез фестивала „Nishville“, Филмских сусрета, Међународних хорских свечаности, а постоје и бројни спортски и рекреативни центри. Осим тога, Ниш има веома повољне услове за живот, јер су трошкови живота нижи него у другим већим градовима у Србији.

Студенти своје слободно време могу да проводе и у музејима у граду. Неки од њих су јединствени у свету, као што су „Беле кула“ и „Медијана“, са палатом у којој је рођен Константин Велики.

Страним студентима је на располагању по једна контакт особа са сваког факултета која им помаже у неопходним административним пословима, као што је, на пример, пријава у Министарству унутрашњих послова. Ту је и Водич за стране студенте на енглеском језику. Уколико желе могу да упишу курс српског језика за странце који организује Филозофски факултет.

МОГУЋНОСТИ ЗА МОБИЛНОСТ КОЈЕ НУДИ ПРОГРАМ ЕРАЗМУС+

Кључна активност 1 – Мобилност појединаца са циљем учења

Пројекти размене студената и наставног особља високошколских институција¹

Ови пројекти, који се називају и пројекти за међународну кредитну мобилност, засновани су на принципима академских размена успостављеним у ранијим фазама у Еразмусу, познатом програму Европске уније.

Пријаве за пројекте², са унапред дефинисаним бројем мобилности, подносе високошколске институције из програмских земаља својим националним агенцијама. Пројекти имају билатерални карактер – размене се дешавају између две земље, а за институције из Србије важно је да је дозвољена мобилност између програмске и партнерске земље.

Улога институција из програмских земаља	Улога институције из партнерских земаља	Рок за конкурисање	Пријаве се подносе
Координатор Партнер	Партнер	4. март за пројекте који почињу 1. јуна	Националној агенцији у програмској земљи

Табела 1 – Рок за подношење пројекта кредитне мобилности и могуће улоге институција

Конзорцијум пројекта чине једна високошколска институција или национални конзорцијум за мобилност из програмске земље и једна високошколска институција из партнерске земље.

Размене се заснивају на уговору између високошколских институција. Уговором се дефинишу правила о признавању периода мобилности, као и принципи, захтеви и практични детаљи слања и пријема студената и особља високошколских институција.

Високошколске институције из Србије треба да имају у виду да је формулар уговора за програмске земље сличан, али није исти као формулар намењен пројектима размене са партнерским земљама. ВШИ из Србије за пријаве треба да користе уговор који се зове: *Inter-institutional agreement 2014-20 between Programme Countries and Partner Countries*³.

Такође, треба имати у виду да се уговор увек потписује на нивоу универзитета (потписује га ректор, односно особа коју је ректор овластио да потписује такав тип званичних докумената) и да он подразумева могућност размене за све факултете, зависно од тога које студијске програме нуди партнерска високошколска институција из програмске земље.

Високе школе струковних или акедемских студија такође могу да учествују у пројектима кредитне мобилности, а интеринституционални уговор потписује директор школе или особа која је овлашћена за потписивање такве врсте званичних докумената.

Пројекти кредитне мобилности могу трајати 16 месеци или 24 месеца у зависности од опсега предвиђених активности.

¹ Информације се заснивају на подацима из званичног Еразмус+ програмског водича, верзија 3 (новембар 2014) и Коригендума (фебруар 2015), који су преузети са сајта Европске комисије http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/discover/guide/index_en.htm. Молимо Вас да за више детаља и због евентуалних измена у правилима, пре израде пројекта погледате званични сајт програма.

² нацрт пројектне пријаве коју институције из програмске земље подносе својој националној агенцији можете пронаћи на http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/form/mobility-programme-partner-countries_en.pdf

³ http://ec.europa.eu/education/opportunities/higher-education/quality-framework_en.htm#inter-institutional_agreements

Укупан буџет који је Европска комисија предвидела за пројекте кредитне мобилности за земље Западног Балкана у конкурсном року за 2015. годину износи око 22,3 милиона евра. Процењено је да ће та средства моћи да покрију око 3.500 мобилности студената и особља високошколских институција унутар пројеката.

Средства ће бити распоређена националним агенцијама програмских земаља, а укупни износи средстава по земљама и процењени број стипендија за студентску и наставничку мобилност приказани су у табели у бр. 6, страна 75.

Принципи спровођења мобилности

Принципи спровођења мобилности забележени су у Еразмус повељи за високо образовање коју мора да потпише свака високошколска институција из Еразмус+ програмских земаља која жели да учествује у таквим пројектима. Како високошколске институције из партнерских земаља не могу да буду потписнице Повеље, у интеринституционалном уговору се наводе следећи принципи:

- без дискриминације било које врсте,
- признавање периода мобилности,
- без наплаћивања школарина,
- објављивање каталога курсева,
- припрема студената који иду на мобилност (језик, документа, логистика),
- помоћ са визама, смештајем, осигурањем,
- смернице за долазну мобилност,
- једнак третман и услуге,
- интегрисање у локално друштво,
- менторство и
- лингвистичка подршка.

Еразмус повеља за високо образовање

Свакој институцији високог образовања која жели да учествује у образовној мобилности појединаца (пројекти КА1) и сарадњи за иновације и размену добре праксе (пројекти КА2) у оквиру програма Еразмус+ мора бити додељена Еразмус повеља за високо образовање, која пружа оквире за квалитет рада у европској и међународној сарадњи.

Институције високог образовања из партнерских земаља не могу да буду потписнице повеље, па се на исти оквир квалитета обавезују у интеринституционалним уговорима.

Повеља се додељује за период трајања програма Еразмус+ (до 2020. године), а позив за подношење предлога за доделу Повеље расписује се сваке године. Листа универзитета који су потписали Повељу доступна је на веб-сајту Извршне агенције за програме у области образовања, медија и културе⁴.

Мобилност наставног особља са циљем извођења наставе и усавршавања

У оквиру пројеката размене студената и особља високошколских институција, запослени на ВШИ из Србије могу учествовати у мобилности зарад држања наставе или усавршавања на ВШИ у програмским земљама.

Мобилност особља из партнерске земље или особља које долази у партнерску земљу ради држања наставе може трајати најмање пет дана, а највише два месеца (искључујући дане путовања). Наставне активности укључују осам сати држања наставе недељно.

Спровођење наставе

Ова активност омогућује наставном особљу високошколске институције или запосленима у предузећима да држе наставу на партнерским ВШИ у иностранству. Ова врста мобилности се може одвијати у било којој области студија или академској дисциплини.

Усавршавање

Овај тип мобилности подржава стручно усавршавање и наставног и ненаставног особља високошколске институције на партнерским ВШИ или другим релевантним организацијама у програмској земљи,

⁴ http://ec.europa.eu/education/opportunities/higher-education/doc/university-charter_en.pdf

путем обуке, курсева и различитих облика радне праксе, искључујући конференције.

Током периода мобилности могу се комбиновати активности спровођења наставе и усавршавања.

Уговор о мобилности

Уговор о мобилности потпује запослени високошколске институције који учествује у мобилности, институција која шаље и институција која организује мобилност. Њиме се дефинишу период мобилности, обавезе свих страна и начин признавања периода мобилности.

Мобилност студената

Тај тип активности студентима акредитованих високошколских институција из Србије нуди могућност да студирају на партнерској високошколској институцији у Еразмус+ програмској земљи или да обављају стручну праксу у предузећу или на неком другом релевантном радном месту у другој земљи⁵. Период студирања може обухватати и период обављања стручне праксе.

Исти студент може учествовати у више размена са укупним максималним периодом од 12 месеци⁶, без обзира на тип и број остварених мобилности. Студент изабран за учешће у студијској мобилности мора бити уписан најмање на другу годину студија. Тај услов не важи за учешће у праксама.

Студентска мобилност се мора организовати у програмској или партнерској земљи која је различита од земље у којој се налази организација која шаље студента и земље у којој студент има пребивалиште током својих студија.

⁵ Слушање предавања на ВШИ не може се сматрати стручном праксом.

⁶ Студенти интегрисаних студија (као што је медицина) могу учествовати у мобилности која траје до 24 месеца.

Студирање

Период мобилности ради студија може трајати најмање три⁷ а највише 12 месеци.

Како би се осигурао висок квалитет и највећи могући учинак мобилности, активност мобилности мора одговарати образовању студента у оквиру области студија и његовим/њеним развојним потребама. Период студирања у иностранству мора бити део студијског програма којим се омогућава стицање дипломе у кратком циклусу, првом циклусу (основне академске или струковне студије), другом циклусу (дипломске/мастер студије) и трећем или докторском циклусу.

Студентима који учествују у мобилности у оквиру *Еразмус+* програма не могу се наплаћивати школарине и други административни трошкови (упис, пријављивања испита, приступ лабораторијама и библиотеци), укључујући трошкове организовања мобилности.

Пракса

Стручна пракса на радном месту у другој земљи⁸ може да се обавља током кратког, првог, другог и трећег циклуса студија. Студенти који су дипломирали имају право да учествују у том типу мобилности уколико су изабрани за учешће у мобилности током завршне године својих студија. Пракса на институцији у другој земљи мора бити спроведена и завршена најкасније годину дана од дана завршавања студија.

Пракса може да траје најмање два, а највише 12 месеци.

Пракса се може обављати:

- у било којој јавној или приватној организацији/институцији која је активна на тржишту рада или у области образовања, обуке и младих, као што су: јавно или приватно мало, средње или велико предузеће, укључујући социјална предузећа; јавне институције и

⁷ Период студирања може трајати најмање три месеца, односно један академски триместар.

⁸ Учешће *Еразмус+* партнерских земаља у стручним праксама није предвиђено за 2015.

- тела на локалном, регионалном или националном нивоу; привредне коморе, удружења послодаваца или синдикати; истраживачки институти; фондације; школе, институти или образовни центри на било ком нивоу образовања (од предшколског до средњег образовања, укључујући стручно образовање и образовање одраслих);
- у непрофитним организацијама, асоцијацијама и удружењима грађана;
 - у телима која спроводе програме каријерног вођења, саветовања и информисања;
 - у институцијама високог образовања из програмске земље којој је додељена *Еразмус* повеља високог образовања.

Ако је могуће, стручна пракса би требало да буде саставни део програма студија. Мобилност студента може се одвијати у било којој области студија или академској дисциплини.

УГОВОР О УЧЕЊУ⁹

Потпусују га студент, институција која га шаље и институција која прима студента на мобилност. Уговором о учењу дефинишу се исходи учења, признавање периода мобилности и права и обавезе сваке стране потписнице који произилазе из принципа мобилности.

Улоге институција које учествују у пројекту мобилности

Организације које учествују у пројекту мобилности имају следеће улоге и задатке:

- **институција која подноси пројектну пријаву из *Еразмус* + програмске земље:** одговорна је за предлог пројекта мобилности, потписивање и управљање уговором о додели бесповратних средстава и за извештавање. Подносилац предлога пројекта може бити и координатор конзорцијума за мобилност (конзорцијум за мобилност се састоји од партнерских организација у истој држави и чији је циљ да лакше организује различите врсте мобилности студената и особља);

⁹ Моделе уговора (*Learning agreement*) за студије и за праксу можете пронаћи на http://ec.europa.eu/education/opportunities/higher-education/quality-framework_en.htm

- **институција која шаље студенте или особље:** одговорна је за одабир студената и/или особља и њихово слање у иностранство, припреме, праћење и признавање периода мобилности; институције из програмских земаља врше и исплату средстава за мобилност учесницима;
- **институција која прима студенте или особље:** одговорна за примање студената/особља из иностранства и за понуду програма студирања/стручне праксе, програма усавршавања, или која има користи од активности спровођења наставе;
- **посредничка организација:** то је организација која је активна на тржишту рада или у подручјима образовања, усавршавања и рада са младима у програмској земљи. Она може бити партнер у националном конзорцијуму за мобилност, али није организација која шаље студенте или особље. Она има улогу посредника и може помоћи у савладавању административних процедура, усклађивању профила студената с потребама предузећа за стручном праксом или заједничке припреме учесника.

У оквиру мобилности између програмских и партнерским земаља, само институције високог образовања из програмских земаља могу подносити пројектне пријаве својој националној агенцији.

Институције које шаљу и примају студенте и/или особље морају, пре почетка периода мобилности, да се договоре о томе у које су активности укључени студенти, на основу уговора о учењу, или запослени, на основу уговора о мобилности, којима се прописују права и обавезе сваке од страна. Када се активност одвија између две институције високог образовања (мобилност ради студирања и мобилност особља ради држања наставе), пре почетка размена мора да буде потписан интеринституционални уговор између институције која шаље и институције која прима студенте и/или запослене.

Потписивањем *Еразмус* повеље за високо образовање, институције високог образовања се обавезују да пруже сву потребну подршку учесницима у програму мобилности, укључујући припреме за коришћење страног језика. Институције високог образовања из партнерских држава не могу потписати Повељу, па детаљи о подршци за коришћење страног језика за учеснике у програму мобилности морају бити изричито наведени у интеринституционалном уговору.

Критеријуми за оцењивање пројекта мобилности између програмске и партнерске земље

Критеријум	Шта се процењује?
Релевантност стратегије (максимално 30 поена)	Релевантност планиране мобилности за стратегију интернационализације институција које учествују (и програмске и партнерске земље) и разлог за мобилност особља и/или студената
Квалитет договора о сарадњи (максимално 30 поена)	Претходно искуство у сличним пројектима са високошколским институцијама из партнерских земаља и јасан опис улога, одговорности и подела задатака између партнера
Квалитет дизајна активности и спровођења (максимално 20 поена)	Квалитет селекције учесника, планиране подршке током мобилности и признавање периода мобилности (нарочито у партнерској земљи)
Утицај и дисеминација (максимално 20 поена)	Потенцијални утицај пројекта на учеснике, кориснике, партнерске организације на локалном, регионалном и националном нивоу и квалитет мера за представљање резултата пројекта на нивоу факултета и институција и у програмској и у партнерској земљи

Табела 2 – Критеријуми за оцењивање пријава за пројекат кредитне мобилности

Да би били узети у разматрање за финансирање, предлози пројекта морају да имају најмање 70 поена, од чега морају да имају минимум 50% од максималног броја поена у свакој од категорија.

Националне агенције могу увести и додатне критеријуме, који морају бити јасно дефинисани и објављени пре рока за подношење пројектних пријава, посебно на сајту Агенције. Додатним критеријумима може да буде ограничен ниво студија (нпр. да се ограничи могућност

пријављивања пројеката за мобилност у оквиру само једног или два циклуса студија), може да буде дозвољена само студентска мобилност или само мобилност особља или ограничен период трајања мобилности.

Износ одобрених средстава за пројекат мобилности високошколске институције зависиће од неколико елемената: од броја мобилности и броја дана и месеци за које је конкурисано, од буџета који је на располагању националној агенцији за одређену партнерску земљу и географског баланса у оквиру региона или подрегиона у којем се партнерска земља налази.

Правила финансирања пројеката мобилности

За пројекте кредитне мобилности између програмске и партнерске земље постоји посебан формулар за пројектне пријаве¹⁰. У пројектној пријави је наведен само подносилац пријаве из програмске земље, али се у делу у којем се објашњава спровођење пројекта наводи и институција(е) из партнерске земље (Србија) која прима и (или) шаље студенте и особље на размену.

Свака пројектна пријава за мобилност студената и особља мора да садржи:

- број студента и особља ВШИ који је предвиђен за учешће у активностима мобилности;
- укупно трајање планираних активности мобилности по учеснику;
- број и укупно трајање активности мобилности (и студентских и особља) које су реализоване током претходне две године.

На основу наведених података, националне агенције програмских земаља додељују средства за одређени број мобилности (до максималног броја који је тражен у пројектној пријави).

Правила финансирања која се односе на све типове мобилности:

- организациона подршка – трошкови који су директно повезани са спровођењем мобилности (а који се не односе на путне трошкове

¹⁰ http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/form/mobility-programme-partner-countries_en.pdf

и стипендије). Ти трошкови се обрачунавају према цени коштања по јединици трошка (unit costs) и на основу броја учесника мобилности (350 ЕУР по учеснику до 100 учесника и 200 ЕУР по учеснику за сваког додатног учесника преко 100).

- подршка за учеснике са хендикепом – додатни трошкови који се директно односе на учешће особа са хендикепом у мобилности, који се обрачунавају према стварним трошковима. За тај тип подршке потребно је попунити посебан апликациони формулар након одабира учесника мобилности.

Студенти који иду на мобилност имају права на месечне стипендије којима се покривају трошкови њиховог боравка у земљи у којој се мобилност одвија. Износ стипендије зависи од стварних трошкова живота у датој земљи. Програмске земље су сврстане у три категорије.

Долази из	Иде на мобилност у	Износ месечне стипендије за студенте:
Партнерска земља	<i>Група 1</i> - Програмске земље високих трошкова живота: DK, IE, FR, IT, AT, FI, SE, LI, NO	850 ЕУР
Партнерска земља	<i>Група 2</i> - Програмске земље средње високих трошкова живота: BE, CZ, DE, EL, ES, HR, CY, LU, NL, PO, SI, IS, TR	800 ЕУР
Партнерска земља	<i>Група 3</i> - Програмске земље нижих трошкова живота: BG, EE, LV, LT, HU, MT, PL, RO, SK, FYROM	750 ЕУР
Било која програмска земља	Партнерска земља	650 ЕУР

Табела 3 – износи месечних стипендија за студенте према земљи у коју иду на мобилност

Осим стипендије, студенти из партнерских земаља који иду на мобилност или студенти који долазе на мобилност у партнерску земљу добијају додатна средства за путне трошкове. Трошкови се обрачунавају према удаљености седишта институције која шаље и институције која прима студенте. Раздаљине су сврстане у интервале дате у табели 4, на основу којих се учесницима у мобилности додељује фиксни износ за трошкове повратног путовања.

Раздаљина ¹¹	Износ по учеснику
100 - 499 km	180 €
500 - 1999 km	275 €
2.000 - 2.999 km	360 €
3.000 - 3.999 km	530 €
4.000 - 7.999 km	820 €
8.000 km и више	1.100 €

Табела 4 – интервали раздаљина и фиксна средства која се додељују за трошкове повратног путовања

Наведени начин обрачуна путних трошкова примењује се и на мобилност особља високошколских институција. Поред тога, запослени на високошколским институцијама имају право на стипендије у дневним износима који се разликују зависно од тога у којој земљи се спроводи мобилност.

¹¹ Удаљеност мора бити израчуната помоћу „калкулатора даљине“ са званичног сајта Европске комисије: http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/tools/distance_en.htm. Удаљеност између два места у једном правцу користи се да би се одредио износ средстава ЕУ којима се покривају трошкови повратног путовања између та два места.

Дневни износи стипендије за запослене на високошколским институцијама, у односу на циљну земљу:	Износ у ЕУР
DK, IE, NL, SE, UK	160
BE, BG, CZ, EL, FR, IT, CY, LU, HU, AT, PL, RO, FI, IS, LI, NO, TR	140
DE, ES, LV, MT, PO, SK, FYROM	120
EE, HR, LT, SI	100
Све партнерске земље	160

Табела 5 - Дневни износи стипендије за запослене на високошколским институцијама, у односу на циљну земљу

Подршка учешћу особа са хендикепом

Особе са хендикепом су потенцијални учесници који због индивидуалног физичког, менталног или здравственог стања не би могли да учествују у мобилности без додатне финансијске подршке. Високошколске институције које одаберу студенте или особље са хендикепом за учешће у мобилности могу конкурисати код Националне агенције за додатну финансијску подршку (у односу на стипендије и путне трошкове наведене у претходним табелама), која укључује и трошкове пратиоца.

КОРИСНИ ЛИНКОВИ

Конкурсни формулар за пријаву пројекта

http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/form/mobility-programme-partner-countries_en.pdf

Сајт програма (преузимање водича за конкурисање)

http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_en.htm

Националне агенције за програм Еразмус+:

<http://ec.europa.eu/erasmus-plus/tools/national-agencies>

Кључна активност 2 – Сарадња ради иновација и размене добрих пракси – пројекти изградње капацитета у високом образовању (Capacity Building in Higher Education)

Пројекти изградње капацитета у високом образовању¹² (ранији Темпус пројекти) пружају нове шансе за високошколске и друге институције из Србије и значајно подстичу модернизацију високог образовања. У оквиру тих пројеката могу се развијати студијски програми, унапређивати начини управљања институцијама и системом високог образовања и остваривати различити видови сарадње високог образовања и друштва. Високошколске институције из Србије могу да буду и координатори и партнери у тим пројектима, а све остале врсте институција – предузећа, државне институције, школе, организације цивилног друштва, истраживачки институти и друге организације могу да буду партнери.

Пројекти могу да буду заједнички и структурни, зависно од ширине дефинисаних циљева, и морају да имају у виду националне и/или регионалне приоритете¹³ које на годишњем нивоу дефинише Европска комисија, у сарадњи са министарствима надлежним за образовање у партнерским земљама.

У пројектима изградње капацитета у високом образовању предвиђа се могућност да се финансирају и студијски боравци и радна пракса за студенте, као и мобилност запослених на високошколским институцијама и другим партнерским организацијама на пројекту .

Мобилност у основном делу пројекта мора бити заснована на потписивању уговора између институција, којим се дефинишу правила и принципи признавања периода студијских боравака и вредновања исхода учења на основу *ЕСПБ*.

¹² Више информација о пројектима изградње капацитета у високом образовању можете пронаћи у Еразмус+ програмском водичу на странама 145-165

¹³ Табелу са националним и регионалним приоритетима можете пронаћи на линку <https://eacea.ec.europa.eu/sites/eacea-site/files/budget-allocation-regional-and-national-priorities-3.xls> (верзија од 25. новембра 2014. године)

И тај тип мобилности мора бити у складу са одредбама и принципима *Еразмус* повеље за високо образовање – институције високог образовања из *Еразмус+* програмских земаља у којима се одвија мобилност морају да буду потписнице Повеље, док се високошколске институције (ВШИ) из партнерских земаља обавезују на поштовање наведених принципа потписивањем уговора о интеринституционалној сарадњи.

Осим тога, за тај тип мобилности неопходни су уговори о учењу за студенте и уговори о мобилности за запослене. За тај тип мобилности не могу се наплаћивати школарине и други административни трошкови.

Додатни део за мобилност у пројектима изградње капацитета у високом образовању

Конзорцијуми пројеката изградње капацитета у високом образовању (и заједнички и структурни) имају могућност да реализују и додатни део пројекта за мобилност. Та могућност је доступна само високошколским институцијама из три региона, односно високошколским институцијама из партнерских земаља некада укључених у *Темпус програм* (Западни Балкан, јужни Медитеран и Источно партнерство).

Није дозвољена мобилност између две програмске земље, а могућа је мобилност између две партнерске земље, као и мобилност партнерска-програмска и програмска-партнерска земља.

Буџет за пројекте изградње капацитета у високом образовању за 2015. годину за регион Западног Балкана износи 12,67 милиона евра. Очекује се да ће око 40% финансираних пројеката садржати и додатни део за мобилност.

Пријава за тај део пројекта је саставни део основне пријаве за пројекат изградње капацитета у високом образовању и подноси се истовремено са њом. Буџет за додатни део за мобилност је засебан и може износити до 80% буџета основног дела пројекта.

Додатак за мобилност мора да буде усаглашен са основним циљевима пројекта и да представља додатну вредност неопходну или корисну

за остваривање бољих резултата пројекта за изградњу капацитета у високом образовању (тј. пријава за тај део не може се подносити самостално). Ако се приликом селекције пројекта утврди да део за мобилност не успуњава услове за финансирање, основни пројекат ипак може да буде финансиран.

Додатни део за мобилност намењен је студентима који студирају на некој од ВШИ која је чланица конзорцијума пројекта, или особљу запосленом на ВШИ или у предузећу које учествује у конзорцијуму пројекта.

Студенти

Мобилност намењена студентима у оквиру додатног дела за мобилност пројекта изградње капацитета у високом образовању може се организовати у сва три циклуса, односно на сва три нивоа студија (основним, мастер или докторским). Мобилност мора бити организована у оквиру области студија или академској дисциплини која је тема пројекта.

Студирање може трајати од три до 12 месеци, за студенте са ВШИ које су у конзорцијуму пројекта на другим ВШИ из конзорцијума.

Радна пракса може трајати најмање два, а највише 12 месеци и може бити организована у било којој од институција (предузећа и сл.) у земљама које су заступљене у конзорцијуму пројекта (сама институција не мора да буде директно укључена у пројекат).

Као и у пројектима кредитне мобилности, институције морају потписати интеринституционални уговор пре почетка мобилности, као и уговор о учењу са студентом који иде на мобилност. Студентима који учествују у мобилности не могу се наплаћивати школарине и други административни трошкови (упис, пријављивање испита, приступ лабораторијама и библиотеци ВШИ и сл.).

Запослени на ВШИ

Мобилност особља високошколских институција може трајати најмање пет дана, а највише два месеца.

Током периода држања наставе, наставно особље ВШИ или запослени у предузећима која су у конзорцијуму пројекта могу да предају у партнерској институцији у другој земљи.

Током периода усавршавања, наставно и ненаставно особље ВШИ може да борави на ВШИ која је партнер на пројекту или у било којој другој релевантној организацији у земљи која је заступљена у конзорцијуму. Усавршавање се може организовати у виду структурираних курсева и тренинга (осим конференција) и праћења рада на неком радном месту радног места („*job shadowing*“).

Буџет додатног дела за мобилност

За израду буџета додатног дела за мобилност у пројектима изградње капацитета у високом образовању користе се иста правила обрачуна путних трошкова и трошкова боравка као у пројектима кредитне мобилности (погледати табелу у наставку).

Табела 6

	Програмска земља (национална агенција која располаже средствима)	Буџет у еврима за мобилност са земљама Западног Балкана	Процењени број мобилности
DE	Немачка	2 861.030	458
FR	Француска	2 319.654	371
ES	Шпанија	2 286.023	366
IT	Италија	2 146.793	343
GB	Велика Британија	1 808.318	289
PO	Пољска	1 582.330	253
RO	Румунија	824.873	132
TK	Турска	795.275	127

NE	Холандија	724.057	116
PT	Португал	595.626	95
CZ	Чешка	576.792	92
BE	Белгија	553.945	89
HU	Мађарска	493.534	79
EL	Грчка	478.726	77
AU	Аустрија	454.265	73
BG	Бугарска	341.280	55
DK	Данска	298.467	48
LT	Литванија	297.574	48
IE	Ирска	294.683	47
HR	Хрватска	265.474	42
LV	Летонија	238.299	38
SI	Словенија	211.853	34
SK	Словачка	328.328	53
FI	Финска	399.004	64
SE	Шведска	430.584	69
NO	Норвешка	272.369	44
EE	Естонија	185.599	30
CY	Кипар	89.982	14
IS	Исланд	64.365	10
LU	Луксембург	56.503	9
MT	Малта	52.816	8
LI	Лихтенштајн	16.287	3
FYROM	Македонија	10.175	2

ДРУГИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА МОБИЛНОСТИ

Фонд за младе таленте Републике Србије

Фонд за младе таленте Републике Србије основан је ради пружања подршке младим талентима у Републици Србији као резултат тежње Владе Републике Србије да омогући најбоље услове за школовање, стручно усавршавање и награђивање најбољих студената и ученика средњих школа у Србији.

Основне активности Фонда су расписивање и реализација конкурса ради стварања могућности за пружање подршке у финансирању школовања и усавршавања младих талената, сарадња са најзначајнијим институцијама, компанијама и установама, као и каријерно вођење и саветовање младих талената.

Конкурси

Финансијску подршку Фонд пружа преко конкурса које расписује током године. До сада су сваке године расписивани следећи конкурси:

- Конкурс за стипендирање најбољих студената студија другог и трећег степена на универзитетима земаља чланица Европске уније и Европске асоцијације за слободну трговину (ЕФТА) и на водећим светским универзитетима.

Висина стипендије може износити до 1.250.000,00 динара. Планирано је да овај конкурс буде објављен у јулу 2015. године.

Услови које кандидати треба да испуњавају су:

- да су држављани Републике Србије или да имају статус избеглице;
- да имају пребивалиште у Републици Србији, односно боравиште - за лица која имају статус избеглице;
- да су положили све испите из претходних година студија;
- да им је просечна оцена најмање 8,50 у току основних академских студија;
- да нису навршили 27 година - за студенте студија другог степена, односно 29 година – за студенте студија трећег степена;

- да су најмање једну годину основних академских студија завршили (положили све испите предвиђене програмом за ту годину студија) на акредитованим високошколским установама у Републици Србији;
- да су у школској 2015/2016. години уписани на годину коју похађају на студијама другог или трећег степена на једном од универзитета земаља чланица Европске уније и Европске асоцијације за слободну трговину или на водећим светским универзитетима;
- да су редовни студенти („full time students“) и да похађају студије и бораве у земљи где су уписани на студије.

- Конкурс за стипендирање до 800 најбољих студената завршне године мастер академских студија и до 400 студената завршне године мастер академских студија са високошколских установа чији је оснивач Република Србија.

Висина стипендије износи до 30.000 динара месечно и додељује се за десет наставних месеци, односно једну школску годину. Планирано је да овај конкурс буде објављен у октобру 2015. године.

Услови које кандидати треба да испуњавају су:

- да су држављани Републике Србије или да имају статус избеглице;
- да имају пребивалиште у Републици Србији, односно боравиште – за лица која имају статус избеглице;
- да су у школској 2015/16. години уписани у завршну годину основних академских студија или мастер академских студија или интегрисаних академских студија факултета и универзитета чији је оснивач Република Србија;
- за студенте завршних година основних академских студија и интегрисаних академских студија да им је просечна оцена најмање 8,50 у току претходних година студија, а за студенте мастер академских студија да им је просечна оцена најмање 8,50 са основних академских студија;
- да су положили све испите са свих претходних година студија;
- да нису навршили 25 година живота - за студенте основних академских студија, односно да нису навршили 27 година живота - за студенте мастер академских студија и студенте интегрисаних академских студија.

Контакти

За више информација о стипендијама, можете контактирати Фонд за младе таленте:

Фонд за младе таленте Републике Србије

Министарство омладине и спорта

Булевар Михајла Пупина 2, 11070 Нови Београд

телефон: +381 11 311-07-85 (сваког радног дана од 9 до 12 часова)

факс: +381 11 214-24-50

fond@mos.gov.rs, www.mos.gov.rs/dositeja

контакт особа: Зорица Матковић

Програм CEEPUS III

CEEPUS (Central European Exchange Programme for University Studies) је средњоевропски програм за размену студената и професора чије је седиште у Бечу, Аустрија.

CEEPUS програм омогућава мобилност студената, универзитетских професора, курсеве језика и екскурзије са основним циљем унапређења образовања на универзитетима. Једна од најбитнијих активности коју овај програм пружа је формирање универзитетских мрежа које се заснивају на сарадњи између најмање три универзитета, под условом да су универзитети из различитих земаља чланица *CEEPUS*-а.

Циљеви Програма су:

- успостављање мултилатералне димензије кроз академску мобилност унутар средњоевропског и јужноевропског региона;
- промовисање целокупних програма и мрежа, нарочито мрежа заједничких диплома (Joint Degree Networks);
- промовисање разумевања и специфичности региона;
- помоћ у успостављању Европског простора високог образовања (European Higher Education Area).

Државе-чланице *CEEPUS*-а су: Аустрија, Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Македонија, Мађарска, Молдавија, Пољска, Румунија, Словачка, Србија, Словенија, Хрватска, Црна Гора, Чешка. Нова чланица: Косово*.

Претходни циклус II *CEEPUS* програма трајао је у периоду од 1. септембра 2005. до 1. јануара 2010. године. Актуелни, циклус III *CEEPUS* програма, отпочео је 1. маја 2011. године а предвиђено трајање овог циклуса је седам година.

Универзитетске мреже се бирају помоћу два, компјутерски подржана (*CEEPUS Scoring System*) корака од којих је један на националном, а други на међународном нивоу. У циљу признавања академских активности учесницима *CEEPUS* програма, потребно је да универзитети који се налазе у заједничкој мрежи имају успостављен *ECTS* (кредитни систем бодовања предмета) или компатибилан систем оцењивања. Такође је потребно да универзитет нуди одређене предмете на енглеском, немачком или француском језику. Када је реч о студијским програмима, листа приоритета не постоји и прихватају се програми из различитих научних области.

Основна „јединица“ овог програма је „месец“, што значи да нема преноса средстава већ постоји интерна валута "месец стипендија". Свака земља плаћа своје долазеће студенте и професоре и мора да се обавезе на најмање 100 месеци стипендија по академској години. Правило *CEEPUS* програма је такође да износ стипендија за сваку земљу буде прилагођен локалним трошковима живота.

Број месеци по овом програму и износ стипендије професора и студената за наредну академску годину усвајају се акламацијом на Министарској конференцији која се обично одржава у фебруару месецу сваке године. Принцип реципроцитета се не примењује у оквиру овог програма.

CEEPUS стипендије:

Мобилност студената

Програмом је предвиђено да мобилност студената траје један месец или један семестар на изабраном партнерском универзитету ван своје земље. Мобилност може минимално трајати 21 дан.

Мобилност професора

Када је реч о мобилности професора, предвиђено је да траје између месец и месец и по дана. Мобилност може минимално трајати 10 дана.

Свака држава чланица *CEEPUS*-а финансира долазеће студенте и професоре (*INCOMING students and professors*) тако што им додељује стипендију по доласку на одабрани универзитет односно по отпочињању мобилности. Висина стипендије за одређену земљу се одређује на основу нивоа економског стандарда те државе-чланице. За Републику Србију, износи стипендија су следећи:

Врста стипендије	Износ стипендије	Поред стипендије, обезбеђен је и бесплатан смештај, храна и здравствено осигурање
Студенти, дипломци и студенти докторских студија	180 евра месечно	
Студенти докторских студија запослени на универзитету и професори	350 евра месечно	

Значајни датуми:

15. јануар - Затварање конкурса за пријављивање мрежа

15. јун - Затварање конкурса за пријаве за мобилност студената и професора чији су факултети део академских мрежа *CEEPUS*-а. – зимски семестар

31. октобар - Затварање конкурса за пријаве за мобилност студената и професора чији су факултети део академских мрежа *CEEPUS*-а. - летњи семестар.

30. новембар - Затварање конкурса за мобилност студената и професора чији факултети нису део академских мрежа *CEEPUS*-а (*Free movers*).

Процедура пријављивања за стипендије:

Целокупна документација потребна за процедуру пријављивања ради остваривања стипендије доставља се електронским путем, тј. поставља на веб сајт: www.ceerus.info.

Неопходни обрасци налазе се такође на насловној страни наведеног веб сајта.

1. Mobility applicant – за студенте и професоре чији су факултети део академских мрежа CEEPUS-а.

2. Free mover – за студенте и професоре чији факултети нису део академских мрежа CEEPUS-а.

Контакти

За спровођење Програма у Србији задужена је национална CEEPUS канцеларија која се налази у оквиру Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Контакти Националне CEEPUS канцеларије у Србији:

Сектор за развој образовања и међународну просветну и научну сарадњу Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Немањина 22-26, 11000 Београд
Телефон: 011 363-1456
е-пошта: jelena.kalezic@mpn.gov.rs
веб-сајт: www.mpn.gov.rs

Campus Europae

Campus Europae је међународни програм мобилности студената који се реализује под окриљем Европске универзитетске фондације са седиштем у Луксембургу.

Право учешћа у програму имају сви универзитети из Европе, под условом да прихвате Повељу Европске Универзитетске Фондације. Универзитет у Новом Саду је једини представник Републике Србије у овом програму.

Програм *Campus Europae* подразумева организовање размене студената основних и мастер студија између универзитета укључених у *CE* мрежу, а у оквиру следећих области:

- Природних наука
- Техничких наука
- Права
- Језика и књижевности
- Социологије
- Економије
- Педагогије
- Туризма
- Филозофије
- Политичких наука

Све области су организоване у седам *CE* предметних одбора (Subject Committes):

1. Engineering
2. Teacher Training
3. Humanities
4. Natural Sciences
5. Business
6. Law
7. Medicine

Циљеви и специфичности Програма су:

Циљ програма је унапређење и развој европског простора високог образовања кроз повезивање универзитета из различитих европских земаља, са посебним нагласком на културолошким разликама које се негују као такве.

У складу са тим, у оквиру програма *Campus Europae* инсистира се на учењу матерњег језика средине у коју студент одлази, тј. на културној и језичкој димензији међународног студентског искуства.

Већина универзитета у мрежи организује интензивне курсеве језика пре почетка школске године и сви *Campus Europae* студенти су у обавези да их похађају.

Специфичност пројекта је и у томе што је енглески језик потребан као прелазно решење за похађање предмета на страном универзитету и консултације са страним професорима у току првог семестра, да би већ у другом семестру студент био способан да извесне предмете прати на језику земље домаћина и да на крају размене влада страним језиком и има положен курс језика на нивоу Б1. Испити за *CE* студенте на већини универзитета организују се на енглеском језику.

Студенти бораве на партнерском универзитету у иностранству 10-12 месеци, тј. једну академску годину, најчешће од септембра до јула. Тачан датум одласка зависи од универзитета који ће студент похађати, с обзиром да се почетак школске године разликује у различитим земљама.

CE сертификат

Уколико је студент успешно положио предмете предвиђене уговором о учењу (идеално зарадио 60 бодова по систему ЕСПБ-а) и положио курс страног језика (језика земље домаћина) на нивоу Б1, по повратку на матични универзитет и обављеном признавању испита, добија CE сертификат.

Финансирање

Мобилност студената на већини универзитета у мрежи финансира се из Еразмус фондова Европске уније, али та могућност није доступна институцијама из Србије па се Универзитет у Новом Саду финансира из других извора.

Услови за конкурисање за средства којима се финансирају животни трошкови студената Универзитета у Новом Саду у току боравка у иностранству одређују се сваке академске године и наводе у тексту конкурса за размену студената.

Конкурси

Сви конкурси за одлазак на једногодишњи студијски боравак отварају се у периоду од јануара до фебруара за академску годину која предстоји.

Пред почетак новог циклуса размене студената ЕУФ - *Campus Europae* у сарадњи са универзитетима у мрежи објављују на CE сајту информације о универзитетима који учествују у размени (*Pocket Guide*).

Иако имају много заједничких елемената, конкурси се разликују по областима. У тексту сваког конкурса наводи се са које године студија и са којих смерова студенти могу да се пријављују.

Од кандидата се очекује да: има добре комуникационе способности, да се одлично служи Интернетом и да је спреман за учење новог страног језика. Познавање енглеског је обавезно. Најмања просечна оцена кандидата је 8,00. Конкурси се објављују на сајту универзитета и оглашавају на факултетима у чијим областима се организује студентска мобилност.

Контакти

Више информација о Програму можете пронаћи на сајту:

www.campuseuropae.org

Такође, можете се обратити Канцеларији за међународну сарадњу Универзитета у Новом Саду:

Универзитет у Новом Саду
Канцеларија за међународну сарадњу
Тел. +381 24 485 2016

Ивана Ђоквучић, стручни сарадник за промоцију и координацију мобилности студената.
ivana_djokvucic@uns.ac.rs

DAAD стипендије

DAAD (*Deutcher Akademischer Austausch Dienst - German Academic Exchange Service*) је највећа немачка организација која се бави финансијском подршком међународне сарадње високошколских институција, пре свега путем финансирања размена студената и научника.

DAAD нуди стипендије за студенте, дипломце, докторанте, предаваче на универзитету и наставнике, као и за оне кандидате који студирају или су студирали у Србији. Постоји могућност пријаве за летње курсеве немачког језика, интензивне курсеве немачког језика и стипендије за студијске програме.

Специфичности програма

Не постоји старосна граница за кандидате, међутим постоје одређена ограничења за неке од програма у погледу временског размака између претходно стечене дипломе и пријаве за стипендију. Специфично правило програма је да кандидати који у тренутку пријављивања бораве у Немачкој дуже од 15 месеци, не могу бити узети у обзир за добијање стипендије.

Одвојени су процеси пријаве за стипендију и на жељени универзитет у Немачкој. Уколико кандидат не добије потврду о пријему на

универзитет до рока за пријаву докумената за *DAAD* стипендије, неопходно је да тај документ достави *DAAD*-у пре почетка коришћења стипендије. *DAAD* обезбеђује стипендију само уколико кандидат достави потврду немачког универзитета о пријему на студије.

Кандидат мора задовољавати језичке захтеве програма и универзитета који ће у Немачкој похађати.

Стипендије

Износи стипендија се разликују у зависности од тога на који део програма се односе и колико трају, па тако стипендије за летње курсеве износе од 615 евра (+додаци) месечно, док стипендије за истраживачке боравке професора износе 1990, а у изузетним случајевима и до 2240 евра месечно.

Конкурси

Пријаве се подносе електронски и у папирној форми у складу са правилима конкурса за пројекте. Кандидати за скоро све програме (осим за *Летње курсеве језика* и *Интензивне курсеве језика*) конкуришу преко MOVE портала, преко следећег линка **www.funding-guide.de**.

Студијске програме за студије у Немачкој потребно је претражити путем сајта **www.daad.de**.

Папирне верзије пријаве за стипендије се шаљу на адресу амбасаде Републике Немачке у Србији (2014. године рок је био 15. новембар). Изузеци су пријаве за стипендије за уметнике и архитекте који папирну верзију пријаве шаљу централи *DAAD*-а у Бону (2014. године рок је био 31. октобар за уметнике, а 1. новембар за архитекте).

У Србији се у децембру сваке године обавља ткз. *прелиминарни избор* стипендиста тако што пријаве прегледа немачко-српска Предизборна комисија. Крајњи избор обавља се у марту када Комисија немачких професора уз присуство сарадника из *DAAD* централе у Бону бира кандидате. Резултате о крајњем избору стипендиста шаље централа из Бона у априлу месецу.

Целокупан процес избора стипендиста обавља се без личног представљања кандидата.

Изузетак: Студијске стипендије за дипломиране студенте свих струка:

У децембру се на основу послате документације обавља прелиминарни избор стипендиста. Кандидати који су изабрани позивају се на интервју са бинационалном комисијом обично почетком фебруара. И у овом случају се крајњи избор обавља у марту месецу у централи DAAD -а у Бону, а коначни резултати се објављују у априлу.

Контакти

За више инфомација о DAAD стипендијама можете контактирати DAAD информативни центар у Србији:

DAAD информативни центар у Србији

Цара Уроша 35, 1. спрат, 11000 Београд, Србија

Тел: 011.2636.424

е-пошта: info@daad.rs, веб-сајт: www.daad.rs

www.facebook.com/DAAD.Beograd

Стипендије Владе Републике Француске

У жељи да подстакну мобилност студената, Амбасада Републике Француске и Француски институт у Србији сваке године додељују стипендије за студенте из Србије који желе да наставе школовање у Француској.

Стипендије које се додељују су следеће:

- Стипендије за студије нивоа мастер 2 (све области)
- Стипендије за студије нивоа мастер 2 за бивше матуранте математичке гимназије у Београду
- Стипендије за докторат у коменторству
- Стипендије "Коперник"
- Стипендије "ENSBA" (Ликовна уметност)

Препоруке:

- Пре конкурисања пожељно је да се кандидати добро упознају са могућностима студирања у Француској, што могу учинити путем сајта агенције Campus France у Србији: www.srbija.campusfrance.org

- Пријаве за конкурс се могу доставити лично или послати путем обичне или електронске поште.

Контакт:

Весна Адамовић, сарадник за мобилност
Француски институт у Србији
Змај Јовина 11, 11 000 Београд, Тел: (011) 302 36 39
vesna.adamovic@institutfrancais.rs

Важна напомена: Упис на високошколску установу (факултет, Високу школу итд...) и пријављивање за стипендију су 2 одвојене процедуре; студенти треба пажљиво да прате рокове за упис на студијски програм који су изабрали.

Крајњи рок за подношење пријава за све конкурсе је 5. март 2015. године.

Поред стипендија које додељује Влада Републике Француске или фондације и удружења који постоје у Србији, бројне француске установе и предузећа пружају могућности за стипендирање студената (региони, високе школе, фондације).

Додатне информације могу се пронаћи на следећим страницама:
www.srbija.campusfrance.org
www.institutfrancais.rs

ПОДРШКА СТУДЕНТИМА: КАКО СЕ ПРИПРЕМИТИ ЗА СТУДЕНТЕ КОЈИ ДОЛАЗЕ И КАКО ПРИПРЕМИТИ СТУДЕНТЕ КОЈИ ОДЛАЗЕ НА МОБИЛНОСТ

Један од аспеката који може значајно да утиче на успешност програма мобилности у коме институција учествује јесте подршка студентима пре, током и након програма мобилности. Све три наведене фазе имају своје специфичности и значај, како за студента, тако и за институцију. У овом поглављу ће бити представљено на који начин институција може да се припреми за долазак страних студената и како да што боље информише и припреми своје студенте за што успешније учешће у програму мобилности.

Информисање студената и подршка пре мобилности

Информисање страних студената о програмима у Србији и промоција високошколских институција – *STUDY IN SERBIA*

Предуслов да страни студент, користећи одређени програм мобилности, дође у неку институцију јесте да буде информисан о самој институцији, програмима/предметима које може да похађа као и о могућностима које су му доступне као страном студенту. Основни начин информисања страних студената је путем интернет сајта институције, на коме би било пожељно да се уз информације о институцији нађу и: списак акредитованих програма са кратким описом, контакт канцеларије за међународну сарадњу путем којег се може добити више информација о могућностима студирања и размене на датој институцији за стране студенте, програми мобилности у којима институција учествује и списак страних партнера са којима је успостављена сарадња о размени студената и наставног особља.

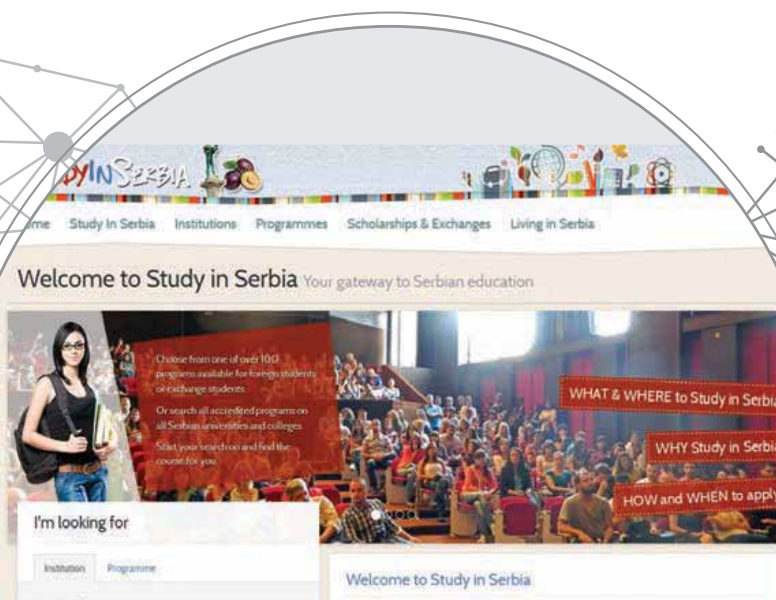
Од 2013. године постоји интернет база образовних могућности за стране студенте *Study in Serbia* (<http://www.StudyInSerbia.rs>), која страним студентима омогућава:

- претрагу акредитованих високошколских институција из Републике Србије;

- претрагу акредитованих програма, посебно програма који се спроводе на страном језику или омогућавају додатне могућности за стране студенте или студенте на размени, попут организовања консултација на страном језику за стране студенте, додатних курсева језика или других могућности за студенте из иностранства;
- информације о образовном систему Републике Србије и практичне савете за студенте који желе да студирају у Србији;
- преглед програма мобилности и стипендирања за стране студенте.

Ова база је повезана са европском базом образовних могућности *PLOTEUS* (<http://ec.europa.eu/ploteus/> – *Portal on Learning Opportunities Throughout the European Space*) и самим тим омогућава промоцију и видљивост институције и програма који су доступни страним студентима. Базу образовних могућности *Study in Serbia* уређује *Euroguidance* центар (центар Европске мреже за подршку каријерном вођењу и саветовању) у оквиру Фондације *Темпус*, који периодично ажурира податке о институцијама и програмима у сарадњи са институцијама, као и користећи податке добијене од Комисије за акредитацију и проверу квалитета и податке са сајтова високошколских институција.

Имајући у виду да је страним студентима неупоредиво лакше да претражују студијске програме у обједињеној бази него да траже појединачне сајтове високошколских институција, изузетно је значајно да подаци о вашој институцији и студијским програмима буду ажурни и тачни. Податке можете додати/ажурирати контактом са запосленима у центру *Euroguidance* (путем е-поште euroguidance@tempus.ac.rs) који ће Вам послати електронске формуларе за ажурирање података о институцији и програмима.

Информисање студената који одлазе о програмима мобилности

Први корак ка процесу мобилности из угла студената јесте информисање о доступним програмима размене и стипендијама који се за дате програме нуде. Информисање студената треба:

- да има системски карактер – да буде планирано и да се понавља у одређеним периодима током сваке школске године,
- да користи различите канале комуникације и да буде намењено различитим групама студената и
- да буде правремено – да би студенти имали довољно времена да се пријаве за одређене програме.

Када говоримо о информисању студената, врло је важно истаћи да је студентима за доношење одлуке да део студија проведу на некој другој институцији у другој држави често потребно много времена. Због тога је битно да информисање обухвати различите активности које су намењене како студентима који су већ донели одлуку да желе да се пријаве, па им треба пружити додатне информације и савете о процесу пријаве (као што су, на пример, презентације конкретних програма мобилности са учешћем ранијих стипендиста, радионице писања пријава за конкретан програм мобилности/радионице писања биографија/мотивационих писама итд.), тако и студентима који раније нису размишљали о програмима мобилности, немају информација о њима или имају негативан став (на пример, страхују како би се снашли у страниој земљи, мисле да немају шансе да успеју на конкурсима и сл.). Примери таквих активности су:

- организовање сајмова мобилности/стипендија на којима студенти могу да добију опште информације о различитим програмима мобилности и стипендирања;
- објављивање плаката о програмима мобилности и роковима за конкурсисање на информативним таблама;
- слање обавештења о свим програмима мобилности који су доступни студентима путем е-поште на почетку школске године или редовно обавештавање студената о новим конкурсима и роковима;
- организација презентације програма мобилности на институцији у тренутку када је расписан конкурс за пријаву на тај програм (ако је могуће, требало би да у презентацијама учествују и студенти који

су похађали тај програм мобилности током претходне школске године или представници организације/институције задужене за спровођење тог програма, од којих студенти могу из прве руке да добију информације о програму – на пример, представник партнерске институције из иностранства; представник *Еразмус+* канцеларије, представник других организација и фондација које промовишу и организују програме мобилности);

- пружање додатних, детаљних информација о одређеном програму мобилности у центру за развој каријере и саветовање студената или канцеларији за међународну сарадњу за студенте који су започели пријаву или наиђу на проблем током пријаве;
- организација радионица за писање биографије или мотивационог писма и сл. за студенте који се пријављују за програм мобилности, у центру за развој каријере и сл.;
- организација трибина и сличних догађаја о мобилности и могућностима које се студентима пружају и користима које имају, посебно за студенте млађих година који у том тренутку не планирају да се пријаве за програме мобилности, али којима би те информације могле да буду корисне у будућности и да представљају вид припреме за каснију пријаву у наредним годинама;
- организацију неформалних догађаја (на пример, неформално дружење алумниста програма мобилности, саветника за мобилност или представника центра за развој каријере и студената који су заинтересовани за учешће на програму мобилности у студентском клубу и разговор о различитим аспектима мобилности);
- формирање мејлинг листе за обавештавање студената о програмима мобилности и стипендијама;
- формирање посебне странице о програмима мобилности на сајту институције итд.

Веома је важно да се у организацији таквих активности води рачуна о времену да би студенти имали довољно времена да се пријаве. Сходно томе, у периодима када нема отворених конкурса могу се организовати опште трибине и слични догађаји о значају мобилности како би студенти имали довољно времена да размисле о могућностима до тренутка објаве конкурса. Ако постоји могућност, при објављивању конкурса треба организовати сајам на којем би био представљен већи број програма, а након тога организовати посебне презентације/радионице за појединачне програме. Студенти ће тако не само добити довољно информација и бити мотивисани за пријаву, већ ће имати и

довољно подршке у самом процесу пријаве, чиме се постиже и већи квалитет пријава за одређене институције.

Значај припреме студената за мобилност

Важно је напоменути да рад са студентима који одлазе не треба да се заврши у тренутку када добију потврдан одговор о пријему на одређени програм мобилности. Њима је нарочито од тог тренутка потребна подршка да би се успешно припремили за програм мобилности који је пред њима и да би целокупан процес био успешан како за студента, тако и за институцију са које долази и за институцију на коју иде.

Студентима који одлазе потребно је неколико врсти подршке. Прво, потребне су им информације о институцији на коју одлазе и процедурама које су пред њима (пре одласка, као и током мобилности – на пример, о визи, пријави боравка, избору предмета, налажењу смештаја и сл.). Осим сајтова институција на које одлазе и водича за стране студенте који се на њима налазе, за ту врсту информисања и подршке могу се врло успешно користити ранији стипендисти истих програма, који новим стипендистима могу да пренесу своја искуства и проблеме са којима су се сусретали, као и начине на које су их решили. Стога је корисно организовати повезивање нових и старих стипендиста, на пример, у виду испраћаја нове генерације студената који одлазе на мобилност, неформалних умрежавања и сл.

Такође, студентима треба предочити потенцијалне проблеме са којима се могу сусрести током мобилности, као што је културолошки шок, и помоћи им како да препознају тзв. „окидаче“ – ситуације које се током мобилности косе са очекивањима студената (у позитивном или негативном смислу), као што су културолошке разлике, односи са другима, динамика групе и сл. У раду са студентима у тој фази може да се разговара о томе како да створе позитивне „окидаче“ (ситуације) и како да се носе са негативним, коме могу да се обрате током мобилности и затраже помоћ уколико се сусретну са одређеним проблемом и сл. Више о тој теми можете прочитати у водичу „Mobility advice interview“ на сајту центра *Euroguidance* <http://euroguidance.rs/resursi/prirucnikmobilnost>.

На крају, студенте треба информисати о службама и организацијама од којих могу добити помоћ када оду на мобилност, а које су наведене у наставку овог текста.

Примери активности:

ИСПРАЋАЈ НОВЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ СТИПЕНДИСТА И УМРЕЖАВАЊЕ СА АЛУМНИСТИМА

Већ две године се организује свечани испраћај нове генерације стипендиста програма *Еразмус Мундус* из Републике Србије у организацији Фондације *Темпус – Еразмус+* канцеларије, Делегације Европске уније у Републици Србији и ЕМА (*Erasmus Mundus Students and Alumni Association*). Осим пленарног дела, у коме су се студентима обратили највиши званичници, овај догађај укључује део у коме алумнисти програма *Еразмус Мундус* деле своја искуства са студентима који одлазе на студије, информишу их о сличностима и разликама које могу очекивати, процедурама и начинима решавања проблема на које су наилазили.

ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ ПРОГРАМА МОБИЛНОСТИ СА УЧЕШЋЕМ АЛУМНИСТА

Презентације програма мобилности у институцији прилика су за студенте да на једном месту добију информације о одређеном програму и одговоре на питања, као и да чују савете колега који су учествовали у том програму претходних година. Једноставно их је организовати, с тим што је изузетно битно одабрати време - да конкурс за дати програм већ буде отворен, али да студенти имају довољно времена да се пријаве након презентације.

САЈМОВИ МОБИЛНОСТИ И СЛИЧНЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ

Сајмови мобилности или сајмови стипендија захтевају нешто више организације, али омогућавају да се већи број студената информише и на лицу места добије одговоре на питања од представника одређених програма мобилности. Обично се организују у холу високошколске институције у тренутку када је отворено више конкурса за програме мобилности. Неки од примера добре праксе су сајмови стипендија на Универзитету у Крагујевцу и Универзитету у Београду.

Административне процедуре и подршка током мобилности

Подршка страним студентима током мобилности

Добром припремом студента пре поласка на мобилност могу да се предупредe неки проблеми или да се олакша студентово прилагодњавање на нову средину, али је врло значајно да студент има подршку током целокупног трајања програма мобилности. Нарочито је важан тренутак доласка студента у нову средину јер се велики број евентуалних проблема током мобилности јавља управо тада и могу утицати на студентов однос према програму, његов осећај припадности и, последично, на успех програма. Поменућемо неке проблеме које студент може да доживи током мобилности и примере активности намењене страним студентима на размени.

На самом почетку је битно студенте упознати са службама и организацијама од којих могу добити различите врсте подршке, као и да наведене службе делују у синергији – да упућују студенте једне на друге и да буду информисани о активностима осталих служби/организација.

Студентима током мобилности подршку могу пружити:

Канцеларије за међународну сарадњу – запослени у канцеларијама и особе за контакт за одређене програме мобилности често су прва тачка којој се студенти обраћају уколико се појави проблем. Због тога је битно да, осим информација о програму мобилности, студентима могу да пруже и информације о административним процедурама, као и да их упуте на остале службе и организације које им могу пружити одређене врсте подршке током мобилности.

Центри за развој каријере и службе за саветовање студената – саветници у тим службама и центрима свакодневно се баве информисањем и пружањем подршке студентима, па то могу да раде и за стране студенте, нарочито уколико су запослени у канцеларијама за међународну сарадњу више задужени за институционалну сарадњу него за рад са студентима. У неким институцијама центри за саветовање студената и центри за развој каријере представљају главне тачке за контакт за стране студенте и имају развијен посебан пакет услуга за ту циљну групу.

Студентске службе – студентске службе су пре свега задужене за административне процедуре и директан рад са студентима, али је веома важно да имају довољно информација о осталим врстама подршке и да упућују студенте и на остале службе и организације.

Студентске организације – студентске организације и удружења су врло користан ресурс. Одређене организације већ имају доста искуства у раду са страним студентима, у организацији друштвених догађаја, у пружању подршке (вршњачко учење и вршњачка подршка) страним студентима (на пример, AIESEC; AEGEE, ESN, BEST...) и могу чак да преузму и одређене делове активности од служби високошколске институције (на пример, организација оријентације за стране студенте).

Мреже подршке/Study Buddy – представљају вид подршке који се остварује тако што се сваком студенту који је тек дошао додели студент волонтер из матичне институције који му током програма мобилности помаже да се снађе, да се информисе, да реши евентуалне проблеме и упућује га на одговарајуће службе.

Службе за здравствену заштиту – врло је важно обезбедити да страни студенти током читавог трајања мобилности имају приступ здравственој заштити и да буду информисани о начинима коришћења услуга здравствене заштите.

Службе и организације за студенте са инвалидитетом – да би се осигурао квалитет програма мобилности за све студенте, у тај процес треба укључити и службе и организације за студенте са инвалидитетом и информисати студенте који долазе о раду тих служби.

Остале службе и организације – осим тога, подршку студентима који долазе могу пружити и друге службе и организације, на пример, спортске организације, културне секције, студентски листови/сајтови, студентски парламент, саветовалишта, библиотеке, рачунарски/ИТ центри и сл., због чега студенте треба информисати о постојању тих служби и организација.

Процедуре по доласку страних студената

У наставку су наведене неке од процедура које треба обавити по доласку студента на мобилност.

Пријава боравка – након доласка студент има обавезу да у року од једног дана пријави свој боравак у Републици Србији. Студенте који су смештени у хотелу, дому, хостелу и сл. пријављује особље хотела, дома или хостела, док остали студенти имају обавезу да се сами пријаве у најближој полицијској станици.

Одобрење боравка – студенти који бораве у Републици Србији више од 90 дана имају обавезу да поднесу захтев за одобрење боравка у року од три дана од уласка у земљу, то јест пре истека важности визе. О процедурама за пријаву боравка и подношењу захтева за одобрење боравка дужег од 90 дана можете се информисати на сајту Министарства унутрашњих послова <http://www.mup.gov.rs/domino/dokumenta.nsf/boravakstrancil>.

Регистрација на високошколској институцији – по доласку студената, треба завршити регистрацију и обавити остале формалности попут издавања студентских картица и сл.

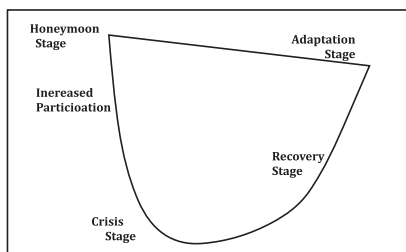
Смештај и упознавање са средином – зависно од тога да ли је студенту већ обезбеђен смештај у дому или тек треба да се пронађе одговарајући смештај (на пример, уз помоћ студената волонтера из мреже за подршку), студента треба информисати о опцијама и пружити му подршку у том процесу. Такође, пожељно је пружити студентима практичне информације корисне за сналажење у новој средини (током дана оријентације или уз помоћ студената из мреже за подршку) – упознати га са кампусом, коришћењем градског превоза, локацијом битних служби и особама за контакт и сл.

Проблеми које студент може да доживи током мобилности

КУЛТУРОЛОШКИ ШОК И ПРИЛАГОЂАВАЊЕ

Људи који живе у новој средини често се сусрећу са потешкоћама у прилагођавању на нови начин живота. Исто важи и за студенте који студирају у иностранству и навикавају се на нови систем образовања, комуникације и менталитет. „Културолошки шок” је објаснио Оберг (1958)¹ као „изненадни шок изазван страхом због губљења свих нама познатих знакова и симбола или друштвених односа”. Дефиниција П. Адлера (1977) то сликовитије описује „као првенствено низ емоционалних реакција, због губитка перцептивне подршке сопствене средине,

на надражаје нове средине, који имају мало или нимало значења, као и на погрешно схватање нових и разноликих искустава. Може обухватати осећаје беспомоћности, раздражљивости, страха од преваре, заразе, повреде или занемаривања.” Лисгард је 1955. године графички представио путању прилагођавања како би објаснио која све искуства може да доживи особа за време боравка у иностранству. Графикон има облик латиничног слова U (енгл. *U-curve*):

TIME (Lysgaard, 1955)

Фаза „меденог месеца”

Фаза активнијег учешћа

Фаза кризе

Фаза опоравка

Фаза адаптације

Лисгардова U-крива прилагођавања

Ова крива креће од почетне еуфорије због боравка у иностранству, на новом и узбудљивом месту. Следи фаза активнијег учешћа у новој средини, које за студенте може бити изазов. Када стигну до кризне фазе, већ се увелико муче са тим да схвате смисао културолошких разлика. На крају већина стигне до фазе постепеног прилагођавања када се или прилагоде или су бар у стању да рашчлане догађаје који се дешавају око њих, тако да могу да функционишу у новој средини без много фрустрације.

Да бисмо објаснили културолошки шок, треба размотрити три Бенетове идеје (2002). **Изненађење новом средином** је ситна, али приметна ствар (рецимо, како функционишу тоалети). **Културолошки стрес** због нове средине оличен је у томе како изаћи на крај са ситнијим стварима као што је чекање у реду или правила нове средине у друштвеној организацији. На крају, културолошки шок изазивају значајније ствари као што је схватање да су мерила вредности другачија на том новом месту. Пошто многи програми учења у иностранству трају кратко, многи студенти проведу већину свог времена са другим

¹ Списак наведене литературе и више информација о овој теми можете наћи у водичу „Mobility advice interview” на сајту радне групе за мобилност мреже Euroguidance <http://euroguidancemobility.wikispaces.com/Publications>.

студентима на размени, па и не искусе више од изненађења или стреса у новој средини. Један од циљева састанака на почетку програма (оријентација страних студената) јесте да се студенти упознају са културолошким разликама како би били боље припремљени да уоче разлике и да науче више о новој средини, а и да друге упознају са средином из које потичу.

ДРУГАЧИЈИ АКАДЕМСКИ ЗАХТЕВИ И ОЧЕКИВАЊА

Треба имати у виду да студенти који долазе могу да имају другачија очекивања од наставног процеса и да могу да буду навикнути на другачије академске захтеве. На пример, могу да буду различити начини полагања испита или организације наставе и те разлике могу утицати како на студентов однос према средини у коју је дошао и програм мобилности у целини, тако и на брзину његовог прилагођавања новој средини, па треба омогућити одређено време за прилагођавање и, уколико је потребно, организовати додатне консултације са студентом како би му/јој се предочили начин рада, академски захтеви и одговорило на његова питања и недоумице.

ТЕХНИЧКИ И ПРОЦЕДУРАЛНИ ПРОБЛЕМИ

Проблеми као што су проналажење смештаја, регистрација у МУП-у, издавање докумената (студентских картица, картица за превоз, исхрану итд.) могу се чинити исувише свакодневним да би им се посвећивала посебна пажња институције, али те активности могу одузети много времена (а некада и стрпљења) студентима који долазе из иностранства (а у одређеним случајевима и запосленима у канцеларијама за међународну сарадњу) на почетку периода мобилности, нарочито имајући у виду да службеници често не познају стране језике, да су упутства на страним језицима недоследна или да уопште не постоје и сл. Један од ефикаснијих начина, осим издавања водича за стране студенте у којима су објашњене процедуре, јесте укључивање студената из мреже за подршку који могу умногоме да помогну страним студентима да реше те проблеме.

Примери активности:

ВОДИЧ ЗА СТРАНЕ СТУДЕНТЕ

Водич за стране студенте треба да садржи све информације које су потребне страном студенту када дође на програм мобилности, као што су информације о процедури регистрације у институцији, контакти канцеларије за међународну сарадњу и особља које је задужено за тај програм, информације о визама и процедури регистрације боравка у МУП-у након доласка, информације о смештају, домовима, сајтовима, публикацијама и агенцијама за изнајмљивање смештаја, информације о службама у институцији које може да користи или којима се може обратити за помоћ (центри за развој каријере, библиотеке, студентске организације и сл.), информације о службама здравствене заштите, остале корисне и практичне информације. Пример добре праксе за постојећи водич за студенте јесте Водич за стране студенте Универзитета у Новом Саду који се може преузети са адресе <http://www.uns.ac.rs/en/medjunarodna/guide.pdf>.

МРЕЖА ПОДРШКЕ – BUDDY NETWORK

Мрежа подршке – *Buddy network* представља мрежу студената-волонтера који страним студентима пружају подршку и омогућавају да се лакше снађу и уклопе у нову средину током њиховог боравка у Србији. Мрежу најчешће чине студенти који су претходно учествовали на програмима мобилности у иностранству и који имају развијену свест о потребама студената током мобилности. Уобичајено је да сваки долазни студент буде „упарен“ са једним „локалним“ студентом који му помаже како у техничким и процедуралним стварима (дочек на аеродрому или станици, пријава у МУП-у, тражење смештаја, упознавање са кампусом и сл.), тако и у друштвеним и културним активностима (излети, спортске активности, изласци, посете институцијама културе, концертима и сл.).

ДАН ОРИЈЕНТАЦИЈЕ – АКТИВНОСТИ НА ПОЧЕТКУ МОБИЛНОСТИ

Оријентација за стране студенте (*Orientation Day, Welcome Day*) представља иницијалну активност када студенти дођу у институцију и обично се састоји од поздравног говора (ректора, декана или директора), презентације најважнијих информација (програма, информација о институцији и техничка упутства за регистрацију, смештај и сл.), обиласка институције и упознавање са особама за контакт из одређених служби.

То је прилика и за међусобно упознавање страних студената, као и за упознавање са студентима из мреже подршке уколико постоји. Такође, тај догађај (његов уводни део) може бити и медијски пропраћен, чиме се може промовисати и сама институција у локалној заједници.

ДРУШТВЕНЕ И КУЛТУРНЕ АКТИВНОСТИ

Организација друштвених и културних активности, попут излета, посета музејима, концертима, као и изласци, спортске и волонтерске активности доприносе не само упознавању културе државе у којој студент студира већ и социјализацији и изградњи мреже познанстава и пријатељстава. Институција може да подржи тај процес тиме што ће обезбедити улазнице за догађаје за стране студенте и студенте из мреже за подршку, организовати излете, укључити стране студенте у волонтерске, спортске и активности студентских организација.

„ОТВОРЕНА ВРАТА“ ЗА СТРАНЕ СТУДЕНТЕ

Како би се унапредила ефикасност пружања услуга и да би се истовремено избегле гужве и стални прекиди осталих активности због давања информација страним студентима, канцеларије за међународну сарадњу или центри за развој каријере и саветовање студената могу увести термине „отворених врата“ који су намењени искључиво страним студентима (на пример, два пута недељно два сата у периоду када студенти могу да користе ту услугу). Постојање могућности да у тим терминима добију додатне информације или помоћ, значајно доприноси осећању сигурности и припадности страних студената.

УЧЕЊЕ ЈЕЗИКА

Према Ханселовом истаживању (2005)², знање и компетенције у коришћењу страног језика имају кључну улогу у превазилажењу проблема адаптације и културолошког шока. Такође уочена је корелација између нивоа знања језика и нивоа осећаја страха и проблема које млади показују. Због тога страним студентима може бити од велике користи да науче језик и упознају културу земље у којој тренутно студирају, а

² Списак наведене литературе и више информација о овој теми можете наћи у водичу „Mobility advice interview“ на сајту радне групе за мобилност мреже *Euroguidance* <http://euroguidancemobility.wikispaces.com/Publications>.

такви курсеви представљају још једну врсту активности које доприносе успешности програма мобилности.

Један од начина да се страним студентима обезбеди искуство учења језика су и тзв. „језички тандеми” или „језичке размене”, метод учења језика којим неко од студената из институције у коју је страни студент дошао учи српски, а заузврат он њега њега учи свом матерњем језику. То је могуће организовати јер је за ту врсту учења често потребан само простор за састанке и основни прибор. Таква активност може да представља и начин социјализације и културне размене међу студентима.

Алумни организације и подршка након мобилности

ЗНАЧАЈ АКТИВНОСТИ НАКОН МОБИЛНОСТИ – КОРИСТ И ЗА СТУДЕНТА И ЗА ИНСТИТУЦИЈУ

Повратак студента у матичну институцију не мора нужно да представља и крај свих активности са тим студентом. Напротив, даље активности могу бити изузетно корисне и за студента и за саму институцију.

Са становишта студената, треба имати у виду да неки студенти могу доживети поновни (обратни) културолошки шок кад се врате кући, па морају изнова да се прилагоде својој култури и друштву. По повратку кући, поново почиње да делује Лисгардова (1955) U-крива, која је већ објашњена. Учесници у мобилности би требало да добију шансу да испричају своје приче и поделе са другима своја искуства и нова знања.

С друге стране, учесници у мобилности, захваљујући свом богатом искуству, могу да одиграју важну улогу у припреми других који желе да оду на програм мобилности (вршњачко учење) и тиме помогну напорима институције да се интернационализује и промовише програм мобилности. Тиме могу да допринесу да они који тек желе да оду стекну реалистичнију представу о ономе што их чека у иностранству. Такође, они су веома добар ресурс за подршку страним студентима јер су већ имали слично искуство, тако да разумеју процес и знају шта

је њима било значајно када су студирали у другој држави. На крају, повећање броја студената и дипломаца који су имали међународно искуство током студија доприноси угледу институције код послодаваца и у локалној средини, квалитету рада и наставе на матичној институцији захваљујући искуству студирања у другачијој средини, коришћењу другачијих метода наставе и истраживања и сл., а то такође може да доприне промотивним активностима институције, посебно међу будућим студентима.

Начини на које се ранији стипендисти могу укључити у:

РАД СА СТРАНИМ СТУДЕНТИМА ТОКОМ МОБИЛНОСТИ

- Пружање подршке страним студентима путем мрежа за подршку (*Buddy networks*)
- Учествовање на културним и забавним догађајима са страним студентима

ПРОМОЦИЈУ ПРОГРАМА МОБИЛНОСТИ У МАТИЧНОЈ ИНСТИТУЦИЈИ

- Учествовање на презентацијама програма мобилности
- Промоција програма мобилности међу својим колегама, разменом искустава о свом боравку у иностранству

ПРИПРЕМУ СТУДЕНАТА ЗА ОДЛАЗАК НА ПРОГРАМ МОБИЛНОСТИ

- Пружање практичних савета на радионицама и сличним догађајима
- Помоћ студентима који одлазе да успоставе контакт са колегама у институцијама у које иду (са којима су они већ остварили контакт током свог боравка)
- Помоћ студентима упућивањем на изворе информација, водиче за студенте и сличне ресурсе који им могу бити од користи током мобилности

Алумни организације/мреже стипендиста

У наставку ћемо навести неке од примера алумни организација и мрежа студената, као и примере њихових активности. Списак није свеобухватан.

АЛУМНИ МРЕЖА ЕРАЗМУС МУНДУС СТУДЕНАТА ИЗ СРБИЈЕ

Алумни мрежа *Еразмус Мундус* студената из Србије окупљена је око Фондације *Темпус - Еразмус+* канцеларије, која је задужена за промоцију тог програма у Републици Србији. У сарадњи са Делегацијом Европске уније у Републици Србији и организацијом ЕМА, организује испраћаје нових стипендиста програма *Еразмус Мундус*, који представљају прилику за умрежавање алумниста програма *Еразмус Мундус*, као и да пре одласка добију конкретне савете од колега који су претходних година учествовали у том програму. Такође, организују се и каријерни догађаји који омогућавају студентима који су претходних година учествовали у програмима *Еразмус Мундус* (Акција 1 или Акција 2) да се повежу са представницима успешних компанија и потенцијалним послодавцима. Више информација на <http://erasmusplus.rs/stipendije/alumni/>.

ЕРАЗМУС МУНДУС – ЕМА

ЕМА (*Erasmus Mundus Students and Alumni Association*) представља алумни организацију студената који су похађали програме Еразмус Мундус. Организује велики број активности за своје чланове широм света, спроводи истраживања и издаје већи број публикација о мобилности. Више информација на <http://em-a.eu/>.

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА – CHEVENING

Чивнинг (*Chevening*) је удружење грађана које окупља стипендисте *Чивнинга*, академце образоване у Великој Британији. Удружење организује састанке чланова, провормовише стипендије за студије у Великој Британији и организује расправе и друге догађаје. Више информација о томе можете наћи на сајту <http://www.css.org.rs/>.

НЕМАЧКА – DAAD

DAAD алумни окупља стипендисте програма стипендирања у Немачкој. Осим алумни клуба у Србији и алумни форума, постоје и глобалне алумни организације програма DAAD (*Deutscher Akademischer Austauschdienst* – Немачка служба за академску размену), о којима се можете информисати на страници <http://www.daad.rs/sr/09932/index.html>.

САД – *WORLD LEARNING ALUMNI*, ХАРВАРД КЛУБ СРБИЈЕ

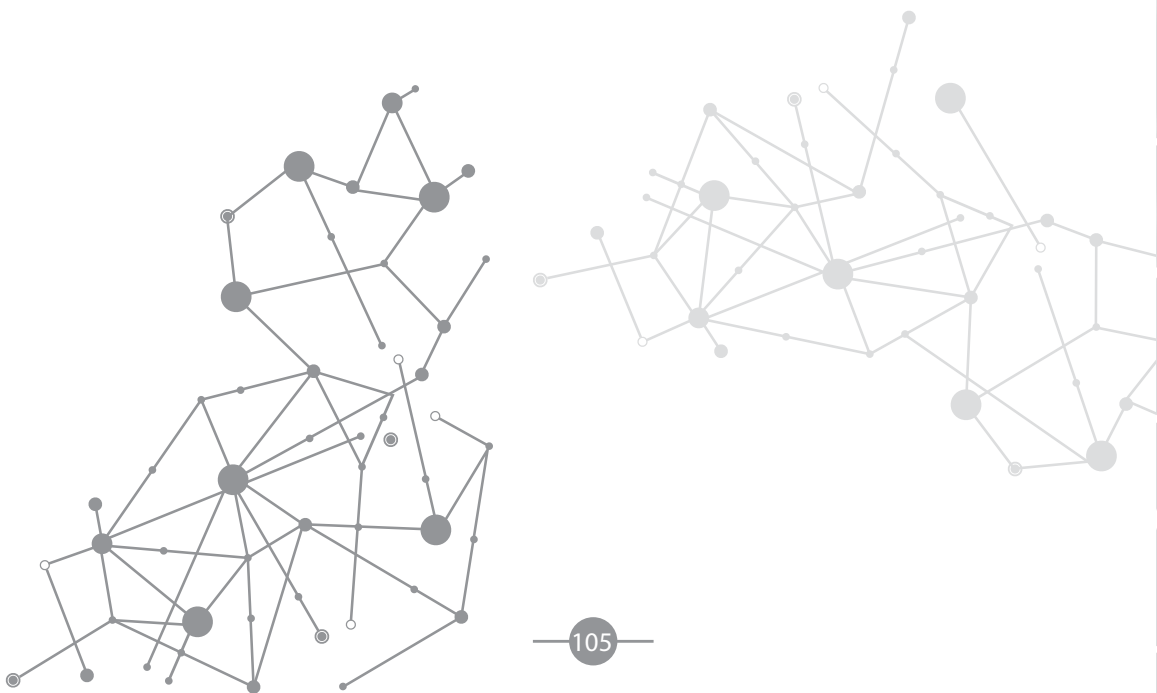
World learning alumni, Харвард клуб Србије представља пример алумни организација и мрежа студената који су боравили на размени или студирали у САД. Више можете прочитати на <http://www.harvard-serbia.org/>.

ФРАНЦУСКА – УДРУЖЕЊЕ ДИПЛОМАЦА ФРАНЦУСКОГ ВИСОКООБРАЗОВНОГ СИСТЕМА

Основни циљ Удружења дипломаца француског високообразовног система (*Association des études foncières – ADEF*) јесте да успоставља и развија мрежу српских дипломаца француског образовног система ради јачања како културних и друштвених, тако и економских француско-српских односа. Више информација на <http://www.edef.rs/>.

ERASMUS STUDENT NETWORK

Erasmus student network (ESN) је студентска организација која пружа подршку страним студентима током мобилности. У Србији постоји у неким универзитетским центрима. Више информација на <http://www.esn.rs/>.

Корисни извори информација

Публикације о образовним политикама које се односе на мобилност:

- *Mobility strategy 2020 for the European Higher Education Area*, BFUG, 2012
<http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/2012%20EHEA%20Mobility%20Strategy.pdf>

- *The European Recognition Manual for Higher Education Institutions*, EAR HEI project, Nuffic, 2013
<http://eurorecognition.eu/Manual/EAR%20HEI.pdf>

- *Virtual Mobility for Teachers and Students in Higher Education*, LLP Erasmus-Tea Camp project, Vytautas Magnus University, 2011
http://www.teacamp.eu/sites/default/files/Teacamp_book_final_final20110606.pdf

Eurydice студије:

- *Towards a Mobility Scoreboard: Conditions for learning abroad in Europe*, EACEA-EURYDICE, 2013
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/162EN.pdf

Staff Mobility in Higher Education, EACEA/EURYDICE, 2013
<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/focus-on/documents/156EN.pdf>

Публикације намењене високошколским институцијама

- *Training Guide on Academic Recognition - A Guide for Universities from the Western Balkans*, King Baudouin Foundation, 2011
http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/05%29_Pictures,_documents_and_external_sites/09%29_Publications/Recognition%281%29.pdf

- *Organising Successful Student Mobility - A Guide for Mobility Officers*, King Baudouin Foundation, 2014
http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/2012-KBSFRB/05%29_Pictures,_documents_and_external_sites/09%29_Publications/2014-3245_Pub_StudentMobilityGuide.pdf

- *Mobility advice interview*, Euroguidance, 2014
<http://euroguidancemobility.wikispaces.com/Publications>

Правилници

- *Правилник о учешћу Универзитета у Новом Саду у кључној активности 1 (кредитна мобилност) програма Еразмус+*, Универзитет у Новом Саду, 2014
<http://www.uns.ac.rs/sr/statut/pravilnici/pravilnikKA1KMErazmus.pdf>

- *Правилник о мобилности и академском признавању периода мобилности*, Универзитет у Новом Саду, 2011
<http://www.uns.ac.rs/sr/statut/pravilnici/pravilnikMobilnost.pdf>

- *Правилник о мобилности студената и преношењу ЕСПБ бодова*, Универзитет у Београду, 2011
<http://www.bg.ac.rs/files/sr/univerzitet/univ-propisi/PravilnikOMobilnostiIPrenosenjuESPB.pdf>

- *Правилник о мобилности студената и преношењу ЕСПБ бодова*, Универзитет у Крагујевцу, 2010
http://www.kg.ac.rs/Docs/Pravilnik_o_mobilnosti.pdf

- *Правилник о мобилности студената и признавању ЕСПБ бодова остварених током периода мобилности*, Универзитет Сингидунум, 2014
<http://repository.singidunum.ac.rs/files/2014/10/PravilnikOMobilnostiStudenata.pdf>

Извори информација за студенте

- *Practical guide for Incoming Exchange Students and Staff*,

Универзитет у Новом Саду 2014

<http://www.uns.ac.rs/en/medjunarodna/guide.pdf>

- *Приручник за мобилност студената*,

Фондација Темпус (друго издање), 2013

[http://erasmusplus.rs/wp-content/uploads/2015/02/](http://erasmusplus.rs/wp-content/uploads/2015/02/Prirucnik_za_mobilnost_studenata.pdf)

[Prirucnik_za_mobilnost_studenata.pdf](http://erasmusplus.rs/wp-content/uploads/2015/02/Prirucnik_za_mobilnost_studenata.pdf)

- *Еразмус Мундус: Стипендије за студије у ЕУ*, Фондација Темпус, 2014

<http://www.tempus.ac.rs/uploads/ERAZMUSMUNDUS2014.pdf>

- *Students Guide on Virtual Mobility*, LLP ERASMUS VMCOLAB project, 2013

http://vmcolab.eu/wp-content/uploads/2013/10/studentsGuideA5_v06_FINAL.pdf

- Study in Serbia

<http://www.studyinserbia.rs/>

